

אור רזרזע

החסידות הקאריניט-סטוליות

שושלת בית-אחרון ובית-ישראל

קובץ רשימות ותמונות

בעריכת

א. אבטיחי וי. בן-זמאי

תרפיס מספר סטולין עם מילואים

תשי"ב

—

תל-אביב

התוכן:

3	דר. ז. רבינוביץ	א. החסידות הקארלינית-סטולינית
5	* * *	ב. לוח זמרון
6	רבי אהרן הגדול	ג. יה אכסף
7	ר' אשר מקארלין	ד. קול קורא לאוסף כספים למען ארץ ישראל
8	מתוך בית אהרן	ה. מלין דרבנן
9	י. בן-זכאי	ו. וברוב גאונך
10	מ. ש. גשורי	ז. ניגוני קארלין וסטולין
20	י. שפירא	ח. "ליל-השימורים" אצל ה"ינוקא"
20	"	ט. ה"ינוקא" והגבאי
24	י. רוז	י. האדמו"ר ר' ישראל פרלוב ה"ינוקא"
26	מ. אלפרין	יא. אור זרוע
27	י. חסיד	יב. עליה לרגל מירושלים
30	א. לוין	יג. משפחת כלי-קודש
32	י. אביטל	יד. הפמליא של ה"חצר"
33	* * *	טו. תמונות וחתומות
35	י. בנימיני	טז. חילוף משמרות בחצר ה"רבי"
37	דר. ז. רבינוביץ	יז. מן הגניזה הסטולינית
40	י. בן-זכאי	יח. הניגון הקדוש
42	"	יט. פגישה במערת המכפלה
43	"	כ. סטולין המטרופולין
45	"	כא. הכתר שנופץ
46	ב. קמפינסקי-ליברמן	כב. ימיו האחרונים של הרבי משה פרלוב
49	מ. בונים	כג. האדמו"ר ר' אברהם אלימלך פרלוב
49	י. רוז	כד. ממשיך השושלת
50	ש. שלום	כה. דודי רב אהר'לי

תמונות:

24	1. האדמו"ר ר' ישראל פרלוב
25	2. בני האדמו"ר: ר' אשר, ר' יעקב, ר' אלימלך, ר' יוחנן ור' זברהם-יעקב (חתן הרבי)
47	4. ר' משה פרלוב
23	5. ר' ישראל בנימין גלוברמן
30	6. ר' עקיבא לוין שו"ב
31	7. בית-הכנסת הגדול של סטולין
33	8. הרבנית ברכה-שיינדל פרלוב
33	9. הצדקנית חיה-שרה אשת ר' עקיבא טו"ב
33	10. ר' אבר קריקון מקורוטיץ
33	11. ר' יששכר טנצמן מסטולין
34	12. ר' פינחס הכהן זלצמן מדומברוביץ
34	13. ר' צדוק זמדייטס מסרני
34	14. אגרת ר' אהרן "סבא קדישא" לבנו ר' אשר
34	15. חתומות אדמו"רים של קארלין וסטולין
52	16. מצבת-הזכרון לרבי אהרן הגדול מקארלין

החסידות הקארלינית-סטולינית

הר דורות, דמויות שחיהן היו קודש להאיר את חשכת חיי השעה של הפרט באורם של חיי עולם, עולות לפנינו. היסטוריה בת מאה ושמונים שנה מלאה נפתולים, שתחילתם רדיפות קשות וחרמים וסופם אחרי עליות וירידות — נצחון גמור. ערכה של החסידות הקארלינית נעוץ לא בהיקף השפעתה דוגמת תנועות החסידות שקמו אחריה בפולין ואוקראינה אלא בזמן ובכווה פעולותיה, לא בסטא-טיקה אלא בדינאמיקה. היא אחד הענפים הראשונים של החסידות. בראשית ימיה של התנועה הזאת, כש"המגיד הגדול" ר' דובר יסד את בית מדרשו בעיירה מזריטש שבוואהלין בדרום, יסד תלמידו ר' אהרן הגדול בפרבר העיר הליטאית פינסק, בקארלין, מרכז החסידות בצפון (בערך בשנת 1765). ערך המרכז הזה בצפון מקביל למרכז בדרום היה כה רב, עד שהחסידים סתם נקראו בשם "מזריטשר" או "קארלינר". וכך אנו קוראים בתעודות הראשונות מתקופת הפולמוס שקם נגד החסידות: "קראו למקוננות וקוננו לחסידים דומן האידנא דמתקריא מזריטשר וקארלינר". הפילוסוף שלמה מימון שחי בראשית ימי החסידות מעיד בספר תולדות חייו, כי אנשי הכת החדשה שקמה בימים ההם היו עולים אל שתי ערים ק. (קארלין) מ. (מזריטש). וכך כותב התייר הצרפתי גריגואר שביקר באותם הימים בפולין, כי לכת החדשה — החסידים — היו קוראים בשם "קארליניים", על שם המקום בו נוצרה, ואפילו בתעודות של התקופה המאוחרת (1796—1801) שנמצאו בסינאט בפטרבורג, כשהממשלה הרוסית התערבה במחלוקת בין המתנגדים והחסידים, מכנים את החסידים סתם בשם "קארליניים", אף על פי שבאותו זמן כבר היתה החסידות לכל ענפיה ובתי צדיקיה נפוצה בכל רחבי פולין ורוסיה. ור' שניאור זלמן מליאדי, מייסד החב"ד, נקרא בתעודות האלה בשם "ראש הקארלינאים", כלומר: ראש החסידים. ערך מרכז החסידות בקארלין היה רב לא רק במובן הכרונולוגי, משום שהיה אחד הראשונים, אלא גם במובן הגיאוגרפי: חסידי קארלין היו החלוצים לרעיון החסידות בליטה הלמדנית ומקארלין, שהיתה אי בתוך ליטה המתנגדית, השתדל ר' אהרן הגדול להפיץ את תורת החסידות. מתוך קטעים מפנקס העיר בסוויז' (משנת 1769) שנמצאו לפני המלחמה ב"חצר" בסטולין והמכילים תקנות והוראות של ר' אהרן הגדול אנו למדים מה גדולה היתה השפעתו כבר בימים ההם בכל הסביבה, ולמרות הרדיפות והחרמים שהוכרזו בקהילות הראשיות בליטה, ובתוכן

בפינסק עירו, עלה בידו להצית כאן את אש החסידות. "מסר נפשו את עצמו במסירת נפש על זה" היה כתוב על מצבת קברו בהתאם לצוואתו. זו היתה העליה הראשונה בתנועה. בשעת החרם הראשון שהוכרז בשנת 1772 גם בעירו מת ר' אהרן והוא רק בן 36 שנה. "אש אלקים אשר בערה בקרבו אכלתו". מתוך תורתו שבכתב יש לציין את שיר השבת הנהדר "יה אכסף נועם שבת" המושר עד היום מדי שבת בשבתו בפי החסידים. תמיהני שלא נכלל שיר לירי זה ב"ספר השבת" שיצא בארץ. אחרי מותו ניסה אמנם תלמידו וחברו ר' שלמה מקארלין לשמור על ירושתו, אולם מחמת הרדיפות והחרמים הוא מוכרח היה לעזוב (בשנת 1784) את ערש החסידות קארלין ולבקש לו מפלט בעיר לודמיר (וולאדימיר-וואלינסק). וכשפנה הצדיק פנה גם הודה של התנועה בקארלין. בכוח הזרוע היו סוגרים את בתי התפילה שלהם והם היו נרדפים בלי חשך. תקופה זו היתה תקופת הירידה בתנועת החסידות הקארלינית. ר' שלמה נשאר בלודמיר. בשנת 1792 נהרג על קידוש השם על-ידי הקוזאקים במלחמתם נגד פולין, ונתפרסם בספרות החסידים בשם "משיח בן יוסף" שגורלו ליהרג על ידי ארמילוס לפני בוא משיח בן דוד. בגלותו ללודמיר לקח אתו ר' שלמה את בנו של ר' אהרן הגדול — הוא ר' אשר הראשון. אחרי מות רבו חזר ר' אשר אל סביבת מגורי אביו (בערך בשנת 1794), אולם לא העיז עדיין לחזור לקארלין מחמת הרדיפות, ויבחר לו למושב את העיירה סטולין, הסמוכה לפינסק. ומאז נקראים חסידי קארלין גם בשם חסידי סטולין. בשנים ההן (1801—1796) התלקחה המחלוקת המפורסמת נגד ה"קארלינים" שבראשה עמד הרב הפינסקי ר' אביגדור, שהגיעה עד לסינאט העליון בפטרבורג, ושגרמה למאסרו של הצדיק ר' שניאור זלמן מליאדי וגם של ר' אשר מסטולין (יום שחרורו "הילולא נר חמישי של חנכה"). אחרי נצחון החסידים ואחרי השתלטם על מוסדות הקהילה בפינסק, חזר ר' אשר הראשון אל ערש החסידות קארלין (אחר שנת 1810) וכאן נשאר עד יום מותו (1826). בימיו התחילה העליה השנייה בתנועת קארלין אחר תקופת הירידה שהיתה בימי ר' שלמה רבו. עליה זו הגיעה לפסגתה בימיו של בנו — הוא ר' אהרן השני, אשר כיהן כמעט 50 שנה עד שנת 1872. הוא הצטיין ככוח, וחזק את הבנין אשר בנו זקנו ואביו, והוא שהוציא את הספר "בית אהרן" המכיל את "תורת קארלין". ואם ר' אהרן הגדול היה שולל את העצבות ("עצבות היא אינה עבירה אולם גורמת לטמטום הלב יותר מכל לא־תעשה שבתורה"), הרי ר' אהרן השני לא היה מסתפק בשלילת העצבות אלא דורש מדריגה יותר גבוהה, שמחת־חיים תדירה, ורבים המספרים עדיין על האופטימיות, שהיה משריש בלבם של חסידיו. בימיו נוצרו רוב ניגוני קארלין—סטולין המפורסמים.

לפניו ובפרט בימיו לבשה החסידות הקארלינית צורה מסויימה הן בנוגע ליחס שבין אדם לחברו והן בנוגע לאופן עבודת הבורא. "מי שלא ראה שמחת תורה בימיו של ר' אהרן השני לא ראה שמחה מימיו", היו אומרים זקני הדור. שמחת־תורה זו שארכה ימים ולילות ושהדריכה את מנוחת תושבי קארלין היא שגרמה לסכסוך בין החסידים ובין משפחת לוריה המפורסמת. ר' אהרן נאסר, ולמחרת שוחרר בתנאי שיעזוב את קארלין. — הוא חזר לסטולין (1867). בנו ר' אשר השני מת שנה אחרי מות אביו, והשאיר אחריו רק ילד קטן בן 3 שנה — ר' ישראל, שהוכתר בכתר "רבי" ונתפרסם בספרות בשם "הינוקא מסטולין". כשגדל הצטיין במרץ רב, היה מעורב עם הבריות והיה קרוב גם לרחוקים כי היה מבין לרוחם.

הצדיקים ר' שלמה ור' אשר הראשון העמידו תלמידים, ועל ידי כך כמו גם בתי צדיקים אחרים — הם „החדר הקארליני“; חסידי ליאכוביץ, קוברין, קוידנוב, סלונים, גובומינסק הקרובים לקארלין ברוחם. וסימנך: כל תנועה חסידית השרה שיר השבת „יה אכסף“ של ר' אהרן הגדול מ„חדר“ קארלין היא. ואם במחוז פוליסיה מקומם היו חסידי קארלין תמיד המיעוט לגבי המתנגדים, הרי נשארו הרוב לגבי שאר תנועות החסידות. אחרי מות ר' ישראל (תרפ״ב) נתחלקה המלוכה, כי ששה בנים השאיר אחריו. מלבד הבן האחד שהיגר לאמריקה נשאר בחיים ר' יוחנן בנו הצעיר שהגיע ארצה. על מות־קדושים שמתו שאר אחיו הגיעו אלינו ידיעות מפי הניצולים. עלה הכורת עליהם ועל עדותיהם.

לוח זכרון

ימי ההילולא של צדיקי־יסוד־עולם

שמשלת סטולין—קרלין

זכותם תגן עלינו ועכי"א

אדמו"ר הרה"צ ר' אהרן הגדול זצ"ל נסתלק י"ט בניסן תקל"ב, מנו"כ בקרלין			
שלמה מקרלין זצ"ל נרצח כ"ב בתמוז תקנ"ב, מנו"כ בלודמיר	"	"	"
אשר מסטולין זצ"ל נסתלק כ"ו בתשרי תקפ"ז, מנו"כ בקרלין	"	"	"
אהרן מקרלין זצ"ל נסתלק טו"ב בסיון תרל"ב, מנו"כ במלינוב	"	"	"
אשר מסטולין זצ"ל נסתלק ט"ו באב תרל"ג, מנו"כ בדרוהוביטש	"	"	"
ישראל מסטולין זצ"ל נסתלק ב' דר"ה תרפ"ב מנו"כ בפרנקפורט	"	"	"
דמיון			

ימי הזכרון של הצדיקים הקדושים והטהורים

בני אדמו"ר הרה"צ ר' ישראל זצ"ל זכותם תגן עלינו ועכ"י

אדמו"ר הרה"צ ר' אשר הי"ד נרצח בסטולין כ"ט באלול תש"ב

„ „ „ אהרן הי"ד נרצח בורשא

” ” ” יעקב נסתלק בארה"ב ח' באייר תש"ג, מנו"כ בדטריוט

” ” ” משה הי”ד נרצח בסטולין כ”ט באלול תש”ב

” ” ” אברהם אלימלך הי”ד נרצח בקרלין י”ד מרחשון תש”ג

יְהִי אֲכֻסָּף

(זמר לשבת לרבי אהרן הגדול מקארלין)

יְהִי אֲכֻסָּף נָעַם שַׁבַּת הַמִּתְאַמֶּת וּמִתְיַחֶדֶת בְּסִגּוּלָתָהּ.
מְשׁוּךְ נָעַם יִרְאַתְךָ לָעַם מִבְקֵשֵׁי רִצּוֹנְךָ,
קֹדֶשׁ בְּקִדּוּשׁ הַשַּׁבָּת הַמִּתְאַחֶדֶת בְּתוֹרָתָהּ,
פֶּתַח לָהֶם נָעַם וּרְצוֹן לִפְתָּח שַׁעְרֵי רִצּוֹנְךָ.

יְהִי אֲכֻסָּף

הִיָּה הוּא שֹׁמֵר שׁוֹמְרִים וּמִצְפִּים שַׁבַּת קֹדֶשְׁךָ.
כֹּאִיל תַּעֲרַג עַל אֲפִיקֵי מַיִם
נִפְשָׁם תַּעֲרַג לִקְבֹּל נָעַם שַׁבַּת
הַמִּתְאַחֶדֶת בְּשֵׁם קֹדֶשְׁךָ.
הִצַּל מֵאַחֲרֵי לִפְרֹשׁ מִן הַשַּׁבָּת
לְבַלְתִּי תִהְיֶה סְגוּרָה מֵהֶם שֵׁשֶׁת יָמִים,
הַמִּקְבְּלִים קִדּוּשָׁה מִשַּׁבַּת קֹדֶשְׁךָ,
וְטָהַר לִבָּם בְּאַמֶּת וּבְאַמוּנָה לְעַבְדְּךָ.

יְהִי אֲכֻסָּף

וְיִהְיוּ רַחֲמֶיךָ מְלַתְּגוּלִּים עַל עַם קֹדֶשְׁךָ,
לְהַשְׁקוֹת צִמְאֵי חֹסֶדֶיךָ מִנְהַר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן.
לְעַטֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאֶרֶת
הַמִּפְאָרִים אוֹתְךָ עַל יְדֵי שַׁבַּת קֹדֶשְׁךָ.
כָּל שֵׁשֶׁת יָמִים לְהַנְחִילָם נִחַלְתָּ יַעֲקֹב בְּחִירְךָ.

יְהִי אֲכֻסָּף

הַשַּׁבָּת נָעַם הַנִּשְׁמוֹת וְהַשְּׁבִיעִי עֹנֵג הַרוּחוֹת
וְעֵדֶן הַנִּפְשׁוֹת לְהַתְּעֵדֶן בְּאַהֲבַתְךָ וּיְרֵאָתְךָ.
שַׁבַּת קֹדֶשׁ, נִפְשֵׁי חוֹלָת אֲהַבְתְּךָ.
שַׁבַּת קֹדֶשׁ, נִפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל
בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יַחְסִיוֶן,
יִרְוִיוֶן מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ.

יְהִי אֲכֻסָּף

קול קורא לאוסף כספים למען ארץ ישראל

(מתוך הספר „בית־אֶהרֶן“ עמ. קנ"ח)

הסכת ושמע וישמע אליכם ה'. ברוך ה' אשר קדשנו בקדושת ארץ ישראל אשר אורה אור תורה פרושה בהירה היא בשחקים, ארץ חמדה לצדיקים, אשר באמת כל התורה והמצוה וחיי בית ישראל חיי עד בארץ החיים קשורה... וצפייתנו שיחזיר ה' אותה עטרה לראשנו, ולזה קבעו לנו חכמים ונביאים שנהיה קובעים מקום לתפילתנו ג' פעמים בכל יום לארצנו ולבית חיינו, מקום מקדשנו... והעיקר שיקבע זה בלבנו בכדי שיושם כל מגמתנו אל ארץ החיים, וע"י נזכה להכין אותה ולסעדה במשפט ושביה בצדקה.

...אשר בכל גבולינו סביבותינו גאולה תהיה, מתאמצים ומתאזרים ומתחזקים בנדבות הגונות ועצומות לעזרת ה' בגבורים. גבורי כח עושי דברו בארץ הקדושה ועומדים על משמרתם משמרת הקודש והמקדש להעתיר בעדנו ובעד אחינו העומדים חוצה לה. וראיתי שאין ביניכם מי שיעזור אתכם משנת תרדמתכם ולעמוד על נפשכם שתזכו להיות עומדים בימין צדקכם להסתפח בנחלת ה' — אמרתי אעלה בתמר ואוחזו בסנסניו להודיע ולבקש מאתכם בחגיגה ובקשה, אהובינו אחינו בני ישראל, תעירו ותעוררו לבבכם לחוס ולרחם עניי ארצנו ארץ החיים למאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק חזקו נא ואמצו נא צעדינו בעדינו ובעד ערי אלקינו ויכמרו רחמיהם המרובים ואמצו לבבכם כל המיחלים לה'.

...והיות שנמצא בכל עיר וכפר מחלוקת קורח ועדתו שירצו גם הם בכהונה גדולה לעצמם ולטובתם, שאומרים לרע טוב ויעוררו ודון לבם הרע ויתרשלו ידי המחזיקים במצוה זו בטענת עניי עירך וכו', — הזהרו מאנשים כגילים, שכבר נקבו בשמות במרגלים, ובנביאים אצל ירבעם ובכתובים אצל סנבלט החורוני וטובי העמוני ימח שמם.

ודעו נאמנה שכתב הרב הגאון כהן צדק מרנא ורבנא דארעא דישראל על האנשים ההם שידעו כי בנפשם הם ובגפש בני ביתם... ובפירוש הותנה שיומסר לידי כל כסף הקדשים ואיה"ש יבואו להם קבלות מארץ החיים להם ולנשיהם ולבניהם עד העולם והם שלום וביתם שלום וכל אשר להם שלום. ויברך אתכם ברוב עוז ושלום על ישראל שלום ולהיות בארץ החיים בטח ושלום.

מנאי הכותב וחותם בטובת אחינו ולטובת הארץ ולדרים עליה ברחמים. ומטובה יבואו טובים ויקבלו טוב מטוב לטוב לכם סלה, ויזכו להתענג בדשן נפשם ולעלות לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם, וחלקת מחוקק ספון להם מאור הגנוז יהיו גנוזים בחדרי לבותם ודעתם דעת קדושים וזקנים זקני תורה יהיה מהם לעולם.

ובצל החכמה בצל הכסף צל סוכת לויתן ואורו של משיח צדקנו יצדקנו בצדקת ה'.

מלין דרבנן

(מתוך הספר „בית־אהרן“)

כשיש לו לאדם יראה מה טוב. וכשאין חו"ש פשיטא שצריכים להיות שרויים בפחד ובמורא.

כל חללא דלעמא אינו שווה כלל נגד חוט השערה של יראה.
יראה בלי אהבה אינה שלימות. אהבה בלי יראה אינה ולא כלום.
חכמה בלי לב אינה ולא כלום.

בקורטוב רעננות אפשר להתגבר על הכול.

עונש הוא מהשי"ת כשעושים מצוה לעין רואים. רק ואת צנועים חכמה.

הנזהר מהרע מחמת רחמנות על עצמו — גם זה טוב.

מה שיחטוף אדם להכין לו ביום השוק — מה טוב. אך הוא קנינו.

את הכול יוכלו ליקח מאתי, אך לא יוצרי מלבבי.

אם טובה השעה האחת, השעה השניה טובה הימנה.

העולם הזה הוא השפל מכל העולמות, ואולם הוא הגבוה מכולם.

אין אמת אפילו בתנועה קטנה אם אין בה מסירות נפש.

אהבת חברים. אם יש שעת רצון לשיחת רעים — ודאי טוב; ואם לאו —

יושבים בצוותא, באהבה ובריעות.

ללמוד חייבים, להתפלל צריכים.

גם כשנדמה כי התפילה ביהידות רצויה יותר, אעפ"כ התפילה בציבור טובה הימנה.

כל יהודי יש לו טלגרף בפיו דרך כל העולמות.

מאמרות ר' אהרן מקארלין

היצר־הרע' הגדול ביותר הוא כשהאדם שוכח שהוא בן־מלך.

יהי רצון שאוכל לאהוב את גדול הצדיקים שבישראל כשם שהשי"ת אוהב את הרשע שברשעים שבישראל.

בעולם העליון שוקלין היעירות והשדות שנוסעין בהם אל הצדיק בכף הזכויות.

מאמרות ר' שלמה מקרלין

ביה אנא רחיץ. בכל שבת ויום טוב יש התגלות והתחדשות מהשי"ת

מעין עולם הבא יום שבת מנוחה. הרב הק' ר"ב ממזיבז' צוקלה"ה אמר: השבת היא המעין של העולם הבא.

ללמוד גמרא בחול קודם אור היום הוא בחינת גן־עדן התחתון ובשבת קודם אור היום הוא בחינת גן־עדן העליון.

בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. משל למי שלובש בגד לבן וצלוחית שמן על ראשו, שצריך לזוהר מאוד.

מחץ מתנים קמיו. על ידי מתינות יכול למחץ קמיו.

כל מעיני ב"ך — בכ"ב אותיות.

מחריש לדעת — לשון חרישה. צריכין להעמיק לחרוש כדי לדעת.

ותהא האמת נעדרת — צריכין לעדור ולחפור אחרי האמת.

מאמרות ר' אשר מסטולין

וברוב גאונך

ה"בעל-שם-טוב" קיבל ממני שקיבל ומסר למגיד ממזריטש, המגיד אצל מרוחו על תלמידו ר' אהרן הגדול ור' אהרן תקע את אהלו בקארלין ומשם הפיץ מעינותיו חוצה.

והתנועה החדשה הכתה גלים ברחוב היהודי, עוררה, הלהיבה, חיזקה ידיים רפות, חבשה לנשברי לב, קסמה והרנינה.

הניחו הלומדים את תלמודם ודבקו ברבם, פסקו ממשנתם ואמרו: מה נאה "אילן" זה, מה נאה "ביר" זה, וכמעט שנתחייבו בנפשם, רחמנא ליצלן.

קינאו המתנגדים את קנאת התורה, התאזרו עוז וקמו בחרי-אף נגד הכת החדשה עם פולחן הצדיק והמופתים, והמלחמה נטושה בין שני המחנות.

טיכסו רבני פינסק ולמדניה עצה להבאיש את ריחו של ר' אהרן הגדול בעיני גדולי התורה והמון בית ישראל.

כינסו בפינסק מועצת למדנים והזמינו את ר' אהרן לשקלא וטריא בסוגיא חמורה בתלמוד, כדי לקפחו בדבר הלכה. ירד ר' אהרן לסוף כוונתם, נענה להזמנה ובא עם פמליא מאנשי-שלומו לכיגוס.

מועצת רבנים וגאונים, גדולי התורה והיראה, ליטאים חריפי השכל, מצד אחד, ור' אהרן הגדול כנגד כולם.

פתחו בשקלא וטריא, זה שואל וזה משיב, מתנגחים בהלכה, מקשין ומקיפים את ר' אהרן בשאלות כתנורו של עכנאי. ר' אהרן אינו יורד לעומקה של הלכה, דוחה בקש, מיישב בדוחק, שלא ממין הטענה, אך הרבנים אינם מרפים ממנו, מעלים פילא בקופא דמחטא, טוחנים הרים בסברה, דוחקים ושואלים: ילמדנו רבנו?

רגע רפו ידיו של ר' אהרן, נסתתמו, כביכול, טענותיו. רחש של תרועת נצחון עבר בין שורות הלמדנים: ניצחו הרבנים את הרבי. "רבי" לא שנה, חסידים מניין?

רגע ישב ר' אהרן במבוכה, משנהו ירדה עליו התערותא דלעילא, קם על רגליו, פתח את פיו ואמר:

מרגן ורבנגן, התורה משולה ל"פרדס" והפשט הוא רק לבוש חיצוני לכוונותיה העמוקות של התורה. אתם עיניכם רואות רק את הלבוש, שהוא קליפה העליונה העוטה את הפרי, ואנו לבנו לתוך, לפרי. רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק. אפסוק לכם פסוק ואגלה לכם מקצת מהסודות הצפונים במקרא. תא ואחוי לך:

"וברוב גאונך תהרס קמיך ת של ח..."

רבש"ע, האם ברוב "הגאונים" תהרוס חלילה את קהל עדת ישראל שהיתה להם תקומה... וקולו מתגבר והולך ופניו להבים ולשונו חוצבת להבות אש.

שמעו גאונים וחרדו, חיל ורעדה אחוזם לשמע הקולות ולמראה ר' אהרן בהתעוררותו. חששו פן יעלה הצדיק על דל שפתיו סופו של אותו פסוק, קמו כאיש אחד על רגליהם וקראו בהתרגשות: סלח לנו, רבי, מחל לנו.

י. בן־זכאי

ניגוני קארלין וסטולין „בית־אהרן“ ו„בית־ישראל“

„המוסיקה היא גילוי שכינה“ — אימרה זו מיוחסת לאחד מגדולי נגינת המערב. ואילו החסידים ידעו גם לפניו את כוחה הרוחני הרב, והם הוציאו את מתנת אלוהים זו מנרתיקה הגנוז והכניסוה לחיי המעשה הרוחניים.

את נגינת החסידות אפשר לחלק לארבע תקופות: א) תקופת בראשית, בת שני דורות, של הבעש"ט ותלמידיו, הנמשכת משנת ת"ק עד תק"ץ, שהיסוד המולדאי והוואלאכי ניכר מאד בניגונים, שנקראו בשם „הזרם הבעש"טי“; ב) תקופת הפיתוח והשאיפה למקוריות, שהחלה עם התפצלות החסידות לענפים ולבתים אחרי פטירת המגיד ממז'יריטש, ואתה חלה התפצלות גם בנגינה וגיבושה בגוונים שונים, שרובם חיפשו אחיזה בצלילים מקוריים.

תקופה זו מקיפה את השנים תק"ל—תק"ס; ג) תקופת התבלטות, שבאה עם התפשטות החסידות בארצות פולין, גליציה, רומניה ואונגריה, ונגינתה באה במגע עם נגינות העמים השכנים. לתקופה זו נמנות השנים תק"ס—תר"ל; ד) תקופת המודרניזם, שבה החלו הצדיקים והמנגנים שבחסידות לנטות אחרי נגינת המערב וליצור לפיה ניגוני־לכת וריקוד וניגונים ארוכים שאימפרוביזציה חזנית והשפעת המערב משמשות בהם בעירבוביה. שתי התקופות הראשונות הן עתיקות־ימים בחסידות ורכשו להן זכות־ותק מהרבה בחינות, ובעיקר בספרות ובנגינה.

הנגינה עצמה — דרגות דרגות ניתנה: ראשונה, שניה ושלישית, ולפי חלוקה זו נקבעה עמדתם של כל הניבים השונים בניגונים. עמדה זו באה מתוך התחשבות בכמה גורמים: פרצופו ומהותו של הניגון, מידת עממיותו המקורית ומידת השפעתו החיצונית, הכמות המספרית, דרגת הותק, הטעם וכיוצא בזה.

בשורה הראשונה נמנים הניגונים של התקופה השניה, ובראשם ניגוני החב"דים, בית קארלין—סטולין ובית בראצללב, בין מבחינת תקופת הזוהר לנגינתם ובין מבחינת העמדה שתפשו בחסידות, מצד התוכן והצורה, מאז נתחברו.

ברם אינה דומה חסידות קארלין־סטולין לזו של החב"דים ובראצללב ביחס לספרות. בעוד שרבים מניגוני התקופה השלישית — המאוחרת יותר בזמן — נשתכחו והולכים ונשכחים, בעיקר בגלל הזיקה הבלתי־מספקת לרוח היהודית, שמרו ושומרים ניגוני קארלין־סטולין עם בני חברתם האחרים על הכוח המושך

שלהם, המצטיין בתנועת-חיים נלהבת ובמרץ רב. הם עומדים על קרקע טבעי שלהם בחסידות, בהיותם בנויים על לחן נפשי המתפתח והולך לכדי התלהבות וזעזוע הלב. הם מלאים חן עוז ודמיון רענן תוך פשטות שירית.

נגינת קארלין-סטולין נעשתה בהמשך זמן קצר אחת הנגינות המעולות שבחסידות, שעמדו במרכז תשומת-לבם של רועי החסידות וצדיקיה. והאמת ניתנה להאמר, כי נגינה זו מאחדת בקרבה את כל התכונות והיסודות, הקובעים את מקומה בין הנגינות האופייניות במקוריותן בחסידות. כחב"ד כן קארלין-סטולין — נגינתם גדלה על ברכי הנגינה העממית-דתית וניזונית ממנה. את יסודותיה הן לוקחות כבסיס ליצירותיהן בצירוף יסודות חדשים, פרי המצאתו של הגוון החדש. אולם קיים הבדל ביניהן: בנגינות החב"ד — המוח משעבד את הלב, והיפוכו בניגוני קארלין-סטולין. הלב והלבביות ממלאים תפקיד עיקרי בניגוני קארלין-סטולין, ויוצריהם שופכים בצלילים את נפשם ואת פנימיותם.

השמחה יסוד היא בחסידות. אין לך שיטה או ספר בתוך החסידות שלא יספרו בשבח השמחה. הנגינה בת-לווי היא לשמחה, כי אין שמחה בלא נגינה, ברם ניגוני קארלין-סטולין אינם מכילים בעיקרם צלילי שמחה ותענוג, כִּי-אם מצטרפים הם לנגינת-תוגה גדולה רצופה כאב וגעגועים, כאילו אל עליון נגע בה בחסדו ומסר לה תפקיד נאמן ומבורך. זהו וידוי מוסיקאלי של הנפש שנצטבר בה הרבה יגון ושלפי מהותה היא משתפכת בצלילים. הדיה מרעידים ומרעשים אותנו, צליליה קשים ומלאים דווי וסוערים בטרגיותם, כאילו באו להתקומם נגד גורלו המר של היהודי בגלות.

ניגוני קארלין-סטולין הם מעין אילוסטרציה מוסיקלית למצב היהודים ברוסיה ובפולין. אך יחד עם זה נוסכים הם בניגוני-פסח האמיצים והמאירים שלום ושלווה ובטחון בלב.

יחס מיוחד נקבע לנגינת קארלין מאז הופעתה. גם בחסידות וגם מחוצה לה ראוה כאילו באה למלא שליחות מיוחדת. ולא ארכו הימים וניגונים אלה קנו להם זכות-אזרה, והדברים הגיעו לידי כך שייחסו להם גם ניגונים לא משלהם. אחרים השתדלו לחקות את סגנונם וליצור כמתכונתם.

סימן מובהק של יצירה הוא, שגילויה נראה כמחויב המציאות. ניגוני קארלין-סטולין נראו תמיד כמחויבי המציאות, ומאז הופעתם לא אבדו כמעט כלום מרעננותם, מהתלהבותם הטבעית, מחויבותם ומעומק הרגש שלהם, וזוהי ודאי הסיבה שנגינה זו עומדת עד היום בפריחתה.

נוסח קארלין-סטולין בנגינה כדרכם בתפילה: בתפילתם מתפרצים הם בשאגה, ברעש ובסערה, ללא גבול; ואף בניגון מתפרצים הם בהמיה סוערת, בצירופי קולות-נשמה.

על יוצרי הניגונים הקארלינים-סטולינים נמנים ר' אהרון הגדול (תצ"ו—תקל"ב), בנו ר' אשר מסטולין (תק"כ—תקפ"ז), בנו אהרון, בעל "בית-אהרון" (תקס"ב—תרל"ב), ואחריהם החרה בעוז ה"ינוקא" ר' ישראל מסטולין (תר"ל—תרפ"ב). מלבד החסידים שהצטיינו ברוח היצירה בגוון הקארליני, שפרשת פעולתם ושמותיהם בנגינה הקארלינית-סטולינית תוארו בפרקים הבאים.

היצירה בליכוד הצלילים בבית קארלין וסטולין נמשכת קרוב למאתיים

שנה. לפי הערכה זהירה ביותר נמצא, ששושלת זו הכניסה לאוצר נגינות החסידים כאלפיים ניגונים.

ב. ר' אהרן הגדול (תצ"ו—תקל"ב)

אחד מבחירי החבריא קדישא" בדור השלישי ליסוד החסידות היה ר' אהרן, שבעונותו היתרה היה בורח מן הכבוד ושונא תוארים. מבחינות רבות יש להכתירו בכתר ראשונות, ראשון היה לשושלת הצדיקים ממשפחת פרלוב, שהסתעפה במרוצת הימים לכמה־שושלות־בנות; הוא הראשון שנטע את שתיל החסידות באחת מנפות ליטא המתנגדית, וראשון לסוג נגינה חדש רבי־יקר שנקרא בשם "נגינה קארלינית" ע"ש מקום מושבו — קארלין.

ר' אהרן קיבל את חינוכו בחסידות בחצר המגיד הגדול ר' דוב־בער ממז'ריטש, שהיה כעין בית־מדרש לנגינה חסידית בזעיר אנפין. שם ספג לתוכו את הרוח הבעש"טית והוכתר בתואר "הגדול" על שום תכונותיו וכשרונותיו המצוינים. הוא קבע מרכז לחסידות בקארלין, המסונפת לפינסק.

ביחס לנגינות קארלין קיים עד היום ויכוח סביב השאלה: מי קבע את הסגנון הקארליני? ר' אהרן או הבאים אחריו. דעה אחת — שאינה מבוססת ואינה מתקבלת על לב הותיקים שבחסידות — קובעת, שבשום פנים לא היה סיפק בידי ר' אהרן לעסוק בחיבור ניגונים, ולכן טעות בידי המיחסים לו ניגונים איזה שהם. בהיותו מטבעו סגפן וצם תעניות בכל שני וחמישי, לא שם לב במיוחד לסגנון ספציפי בנגינה. והרי הוא נקטף בדמי ימיו בהיותו רק בן ל"ו שנים. מאידך יש להסיק לדעתם, שבאמת הצטיין בקול יפה ונעים ושר ברגש, והוסיף חן ויופי לכל ניגון שיצא מפיו, אפילו שלא היה מן המובחר ומן היפים ביותר. הניגונים המיוחסים לו — סוברים הם — חוברו אליבא דאמת בידי בנו ר' אשר הראשון, והוא שרומם את קרן שושלת קארלין בהקדישו תשומת לב יתירה לצד הארגוני והמעשי ולביצור הסיגנון הקארליני בנגינה, כאחד התנאים הראשונים לקיום כל שושלת בחסידות.

לעומת זה קובעת דעת הרוב שר' אהרן הגדול הוא שהוכר כמגיה יסוד לנגינת קארלין ששימשה אילוסטרציה לדרך ולכיוון. והבאים אחריו המשיכו את הקו בעבדם מתוך שקידה והתמדה כל זמן קיום השושלת ובאמצע את כוחותיהם כדי להביא את נגינתם לידי השלימות האפשרית. סבורים כי עוד בהיותו בחצר מז'ריטש ראו בו לאלתר כוח ותלו בו תקוות טובות לנגינת חסידים, ובשעה שהתחיל לפצוח בניגונו הוא, נחשב כאחת הדמויות הראשיות בעיצוב פני הניגון שאליו נישאו האזנים והלבבות של המאזינים וחובבי נגינה.

הוא היה סמל החזן החדש שיצרה החסידות, בניגוד לחזנים של בתי־הכנסת שלא שמו לב לתוכן התפילות כי אם באו להבליט את קולם הנעים ונגינתם היפה, ובזה הסיחו את דעת המתפללים מהתפילה והפנום לנגינה כגורם ראשון בעבודת בית־הכנסת. החסידים ויתרו על בית הכנסת ועל החזן המנגן, ויסדו להם את בית־התפילה ובו בעל התפילה שאינו מקבל שכר, ושהנגינה תופשת אצלו את המקום השני. חזן מסוג זה היה ר' אהרן.

כוחו של ר' אהרן היה גדול בנגינה, והצלחה ליחד לו גון עצמאי בה. ליצירתו ערך היסטורי רב, בה נעוצה תחילת קיומו של הגון החדש בנגינת החסידים.

רוח אחת שיש בה הרבה ליריקה ומזרחיות פועמת בכל נגוניו, המצטיינים בעוז אימפרסיבי ובהרכב צלילים מוצלח. מורגשת בהם ריטוריקה אינדיבידואלית מלאת ניבים מהוקצעים ומלוטשים עם ריח תבלין ספציפי שחותם קארלין טבוע בו. ועל כולם פועל היופי המושך לבבות.

בעל „בית־אהרון“ הוא שביסס ביותר את הדעה החיובית ביחס לכושר יצירת סבו הגדול. הרב משה מקרוסטישוב שאל פעם את ר' אהרון השני, מאין לקח את ה„הלל הגדול“ היפה? ענה: קבלתי מאבי ר' אשר שקבל מזקני ר' אהרון הגדול ששמע בגן־עדן התחתון. והשירה? קבלתי מאבי שקבל מאביו הגדול ששמע בגן־העדן העליון.

מאיך — השפיע יחס הביטול של ר' אהרן להבלי עוה"ז להגברת הליריקה בניגוניו, עד שגם ניגוני הריקוד הקארלינים — שמחה ועצבות משמשות בהם בעירבוביה.

מתי מספר היו הליטאים הראשונים שנספחו לחסידות, ור' אהרון הגדול היה הראשון ששב למקומו בקארלין לשתול בה את החסידות, ולא עשה כאחרים שהרחיקו נדוד ממקום מגוריהם. אחרי ר' פנחס מקוריץ שמוצאו משקלוב, בא תורם של ר' אהרן מקארלין ושל ר' אברהם מקאליסק להימשך אחרי החסידות כאור מושך. האחרון היה מבחירי תלמידיו של הגר"א מווילנה. מצב הנגינה בליטא לא נשתנה לטובה זה מאות שנים, והסתפקו בנעימות הישנות של ניגוני התפילות, נגינות טעמי המקרא ושל התלמוד. יהודי ליטא השקיעו את מיטב כוחם בלימוד התורה ובשמירה על המצוות, שעליהם גאווה. ר' אהרון הרגיש בחוסר התלהבות דתית בחיי התורה הקיימים בליטא ובחוסר מזון מספיק לנפש הצמאה והמתגעגעת. הוא נס משם בהיענותו לקול הקורא אותו להידבק בחסידות ובדרכי עבודתה, הפותחת פתח לתורה שבלב, לתורת הנשמה, ואחר ישיבה קצרה במז'ריטש מצא את עצמו, בגלותו בחסידות יופי שלא כל אחד עלול למצוא.

והדבר המופלא ביותר הוא זה, שדוקא הליטאים הראשונים נפשם היתה יוצאת לשמע הניגונים החדשים שקמו בחסידות. בדברי תורתו ובישיחותיו משלב ר' פנחס מקוריץ מפעם לפעם רעיונות על הנגינה ומכמניה. ואף מנסה כוחו בחיבור ניגונים. חיבורי ר' אברהם מקאליסק שעלה אח"כ לארץ־ישראל והתישב בטבריה מושרים עד היום בפי חסידי הארץ. וצדקה עשה הקב"ה לליטא ה„מתנגדת“ שזכתה ע"י ר' אהרן ויוצאי חלציו לשפע ניגונים שהיכו שורש בלב הליטאים באופן אמצעי ובלתי אמצעי ע"י קארלין ובנותיה: סטולין, קוידנוב, ליחוביץ, סלונים וכיוצא בזה. ר' אהרן הוא שגלל מעל הליטאים את חרפת ההזנחה המוסיקלית שהיתה רובצת עליהם.

הוא, הסגפן, תפש עמדה חיובית לשמחה ושלילית לעצבות לפי דרכו. עצבות, — הוא אומר — הרי אינה עבירה, אבל טמטום הלב שהעצבות גורמת, אין העבירה היותר גדולה יכולה לגרום. במקום אחר השווה את העצבות לשאול תחתיות. ועל השמחה אמר, שמה שאנו אומרים שצריכים להיות בשמחה — אין כוונתנו לשמחה של מצוה, כי הרי שמחה של מצוה מדריגה היא, וכלום אפשר לדרוש מכל אדם מישראל שיהא בעל מדריגה? כוונתנו רק שלא להיות בעצבות: פשוט, יהודי שאינו בשמחה ממה שהוא יהודי — הוא כפוי טובה לשמים. סימן הוא שמעולם לא הגיעה ברכת „שלא עשני גוי“ לאזניו.

ככל בעל רגש דתי מצא ענין כביר בקדושת השבת, ובחום געגועיו והתלהבותו הדתית תרם לנו את תרומתו הפיוטית, שנעשתה נכס היסטורי בספרות השבת. יתכן שהיה מחונן בכישרון פיוטי, אבל למעשה לא היה משורר ופיוטן. ואף לא ניסה כוחו בכך, פרט לשיר היחידי "יה אכסוף נועם שבת", זמר לשבת, שהיה שר בכל שבת ושבת, שבו קושר כתרים לקדושת היום. כי למען השבת לא היה יכול לכבוש את נטיתו לשירה. ואולי צודקים האומרים שיש בידי נושא נערץ לעורר את רוח השירה בלב האדם גם כשמטבעו אינו ראוי ומוכשר לכך. אין לך פיוט שנתפרסם כל כך בכל חסידות קרלין ובנותיה ושנעשה חביב כל כך בכל החוגים הללו כפיוט זה, ומקום ראשון ניתן לו בזמירות לשבת אצל חסידי קרלין ותולדותיה.

מראשי שלש התיבות הראשונות של ארבעת הבתים המהווים את הפיוט מצטרפות המלים: שם הויה, אהרון (שמו), נשמה, ונמצא אחד מיוצאי הלציו שמוצא כי יש בזמר כוונות וסודות מופלאים והוא מרחיב את הדיבור בבארו את הזמר. הזמר נתקדש מאד אצל החסידים ונתפשט אצל כל חסידי ליטא שמזמרים אותו בליילי שבת ובסעודה שלישית בעת שבת אחים גם יחד.

הניגונים שחוברו לפיוט זה ראויים לפרשה בפני עצמה. הראשון בסוג ניגונים אלה מוצאו בתור הזהב של השושלת, שחסידי קרלין מזמרים אותו מדי שבת בשבת. בטעות ייחסוהו לרבי אהרון הגדול, בעוד שחובר ע"י ר' אשר הראשון או ר' אהרון השני. החסידים קוראים לו "הניגון הקדוש" כי מסופר שבעת ביקורו של ה"בית אהרון" אצל מחותנו ר' ישראל מריז'ין, ראה כששרו ניגון זה נתרומם הריז'ינאי עם כסאו מהקרקע לאויר (לשוננו באידיש: איז דער ריזשינער געשטאנן אין די לופטען מיט די שטוהל). צדיקי קארלין וסטולין היו מקפידים על זמרה נכונה של ניגון זה ללא שינוי כל שהוא ועמדו על טהרת כל תנועה וצליל.

רשומיו של ניגון "יה אכסוף" נזכרים בפי אחד הסופרים המתאר את חסידותו של אביו שדבקוהו מגיעה למרום קיצה כשהוא שר את מזמורו של ר' אהרון הגדול "יה אכסוף נועם שבת". ועל הניגון הוא אומר שהוא עגום עגום, מלא געגועים ורחמים רבים, צובט את הנשמה. הלב כולו מתמלא נועם חרישי, סופג אותם מסתורין טמירין, המרפרפים בחלל האפלולית ודומה כאילו אתה שומע בת קול של אנחה חרישית פורצת ממעמקי נשמה עלובה המפרכסת לצאת ואינה יכולה.

הפיוט "יה אכסוף" זכה לתחרות ניגונים, כל לחן וכל תולדה קרלינית וניגונייהם, ומספרם אין למנות. ברם היתרון בדביקות ניתן לניגונים הראשונים שהותאמו לפיוט, המתחסיים לר' אהרון השני. ומאז מקור היצירה טרם פסק. החוט נמשך, ומספר הניגונים לפיוט זה הולך ורב.

את חג שמחת-תורה הפך ר' אהרון — לדברי החסידים — לחג עממי מלווה שירה וריקודים ולשמחה רבתי, שהשאייר רושם נמרץ על המשתתפים, וחג זה היה לאחד החגים הנשגבים ביותר בחסידות קרלין עד היום הזה.

בביתו של ר' אהרון נתחנך ר' חיים חייקל (נפטר בשנת תקמ"ה, חיבר ספר "חיים וחסד") ששירת מקודם בקרלין כחזן וכמלמד, היה תלמיד להמגיד ממז'יריטש, ונתפרסם אח"כ כאדמו"ר מאמדור (אינדור, על יד גרודנו), ששם יסד מרכז בפני עצמו.

בעזבונו של ר' אהרון אין למצוא אף מלה ביחס לסעודה השלישית שנערכה אצל הצדיקים הראשונים, ובכללם אצלו בקארלין, שבה הרבו לשיר שירי שבת.

הסעודה השלישית מצאה את תיקונה בחסידות והועלתה למרום המדריגה. הסתלקותו במיטב ימיו עשתה רושם נמרץ בחסידות, כי היתה זו אבידה גדולה לתנועה הצעירה. הוא פתח דף נהדר בתולדות החסידות והוסיף גוון בנגינת החסידים.

ג. ר' שלמה מקארלין (ת"ק—תקנ"ב)
בעוד הארו ר' אהרון הגדול באיבו עלה עליו הכורת. רק למחצית ימי אנוש רגילים הגיע בשעה שהמות קיפח את פתיל חייו. בנו אשר שנתייתם היה אז בן י"ב שנים, ואתו יחד נתייתמו חסידי ליטא, שבלאו הכי נמצאו אז במצב קשה בעקב מלחמת המתנגדים והחרמות.

ר' שלמה מקרלין, שאף הוא היה מתלמידיו המובהקים של המגיד ממז'ריטש, הואיל לקבל עליו את עול הנהגת כסא רבו וחברו ר' אהרון הגדול ביחד עם חינוך בנו הרך אשר, שלאחר שנים היה הממשיך בצדיקות אביו.

ר' שלמה לא היה מבני המשפחה האדמו"רית של קרלין. תקופת אדמו"ריותו היתה רק תקופת הבינים, בין האב שנפטר לבין הבן שעתיד לשבת באדמו"רות. ואמנם הוא שמר על הקיים והגן על קבוצות חסידי קרלין שבליטא ורייסין מכליון, עודדם וחיוקם והרביץ בקרבם את תורת החסידות, ופרי עמלו לא עלה בתוהו.

ר' שלמה העמיד תלמידים רבים שסייעו להתפתחות החסידות, בין בליטא ובין מחוצה לה. ביניהם היו תלמידים שהוסיפו נופך חשוב לנגינת החסידים. ר' אשר ישב על כסא אביו בקרלין ובסטולין והעלה ארוכה לנגינת השושלת שמאז פטירת אביו נמצאה במצב פסיבי; ר' מרדכי (נפטר בתק"ע) יסד שושלת — בת לקרלין בעיר ליחוביץ, שבה המשיכו בקו הניגונים של קרלין. ותלמידו ר' משה (נפטר בתרי"ח) ייסד שושלת חדשה בקוברין שניב ניגוניה נחשב לתולדה קרלינית. ואילו בגליציה פעל תלמידו ר' אורי "השרף" (נפטר בסוף תקע"ט) שישב בסטרליסק, ונחשב לאחד הצדיקים החשובים ביותר בארצו.

התואר "קדוש" ניתן לר' שלמה שמת מיתה טריגית בעיר לודמיר בתקופת המלחמה בין רוסיה ופולין ונפל חלל על קידוש השם בשנת תקנ"ב. תלמידו ר' אשר מסטולין סיפר לחסידיו את דבר פטירת רבו, ובדבריו הכניס את הנימה המוסיקלית.

ד. ר' אשר מסטולין (תק"כ—תקפ"ז)
חסידות קרלין הגיעה שוב לידי שגשוג בימי ר' אשר הראשון — או כפי שנקרא בפי החסידים "ר' אשר הגדול" — אחרי עשרים שנות משבר שהיו תלויים כחרב דימוקליס מעל לחסידות קרלין, לרגל המלחמה החריפה נגדה שהתנהלה בשצף קצף מצד המתנגדים. אחרי שהכריעו את הכף נגד המתנגדים, ניסה ר' אשר לחדש את נעורי החסידות של אביו הגדול ולהכניס רוח חיים ורוח חדשה בחיי החסידים. עם נצחון החסידות היא נתפשטה יותר בערי ליטא, ואף בוילנה, מרכז ההתנגדות, ייסדו להם חסידי קרלין בית תפילה מיוחד.

הקרקע בקרלין טרם הוכשרה לחידוש האדמו"ריות, ור' אהרון איוה למושב לו את סטולין, עיירה במחוז פינסק, שרוב תושביה היו תמיד יהודים ורובם חסידים, ומהרה הפכה לנקודת משיכה לחסידים.

ר' אשר מסטולין רכש לו פירסום רב בפוליסיה ובליטא והיה לאחד מגדולי

החסידות המפורסמים. אליו נהרו רבים מישראל להסתופף בצילו. בתפילתו היה מרקיע שחקים ונהג כמנהג אביו, ובקולו האדיר היה שואג כארי ומפשט את העקמוניות שבלב שומעיו.

הוא חידש את פולחן הנגינה. החיה את הנימה המיוחדת לנגינת קרלין, בקולו הנאה ידע להרצות את ניגוני אביו המפורסמים, קירב את המוכשרים לחיבור ניגונים חדשים לפי הקו הקארליני, ויחד עם זה הקפיד על ניגוני אביו שלא יחולו בהם שינויים. הוא עצמו כנראה לא חיבר ניגונים, אך חיבתו העזה לנגינה מובעת בכמה מאמרותיו. הוא היה אומר, שהזמירות של שבת הן ככנפים לסעודת שבת.

בקרב חסידי סטולין וליחוביץ נקבע יום החמישי של חנוכה ליום חג, לזכר שיחרורם של ר' אשר ור' מרדכי יחד עם הרש"ז מליאדי מבית האסורים, שנאסרו לפי מלשינות המתנגדים עם ר' אביגדור בראשם, וחוגגים אותו עד היום (הנר החמישי). ביום זה מתכנסים החסידים במקומותיהם ומרבים לספר על המלחמה בחסידות ושיחרור רבם. בחגיגה מושרים הניגונים המסורתיים ומתלפדים במעגל הריקוד. ביחוד שרים "ארוממך" בניגון של ר' שניאור זלמן מליאדי שחיברו לזכר השיחרור ממאסרם.

ר' אשר קיבל מרבו ר' שלמה מניגוני אביו הגדול ושמר עליהם עד כמה שידו הגיעה, כשם ששמר גם על ניגוניהם של הבעש"ט והמגיד ממז'ריטש, שכולם הושרו בחצרו בצוותא חדא. ולא עוד אלא שביצר מחדש בנגינת החסידים את מקומם של ניגוני קרלין בגוון מיוחד, כאב-נגינה, וממנו באה הסתעפות לבנות שהשתייכו לקרלין, כמו ניגוני ליאחוביץ וקוידנוב, שגם בהם חלה אחר-כך הסתעפות לניגוני קוברין וסלונים.

ר' אשר הוא שפילס את הדרך לכיבוש תנופה של ניגוני קרלין בתקופת בנו ר' אהרון השני, שהגיעו בימיו להתפתחות ניכרת.

ה. ר' אהרון השני בעל "בית אהרון" (תקס"ב—תרל"ב)
לשיא פסגתה הגיעה חסידות קרלין בתקופת ר' אהרון השני, שהיה בן כ"ד שנים בעלותו על כסא אביו בקרלין, והודות לכשרונו הארגוני זכה להנהגה רבת שנים ואושר. הוא הידק מאד את הקשר בינו לבין חסידיו בביקוריו התמידיים בקרב חסידיו בערים ובעיירות ובסידור פגישות וכינוסים בחצרו בקרלין בימי החגים. ואולם שמו זכור לטוב בהרבה בגלל תשומת הלב שהקדיש לנגינת קרלין. וראה זה פלא: דוקא בתקופה קשה של שרירות לב הממשלה הצרית, כשילדים יהודים לוקחו מחיק הורים ונמסרו לעבודת הצבא לתקופות ארוכות שהיה בהן כדי להשכיח מלבם את האמונה היהודית, בעוד שגם בלאו הכי היו היהודים מופקרים לאכזריות השלטון, בא ר' אהרון לחסידיו ושמחת הנפש ואופטימיות חזיים בידו, והן שהקלו על החסידים לעמוד במצוקת הזמן.

בעוד שסבו ר' אהרון הגדול ראה את השמחה בשלילת העצבות, הרים ר' אהרון נכדו את דרגת השמחה למעלת שמחה פוזיטיבית. ואין שמחה בלי שירה, זו שבאה כמתת טובה, שבידה לפעול הרבה פעולות, כפי שמתבטא בהסברו על הפסוק: קחו מזמרת הארץ בכליכם — תכניסו את הזמרה בכליכם, והורידו לאיש — אז תורידו את כל האיש, בשיר ובשמחה (בית אהרון, חנוכה). ובסגולות אלה השפיע השפעה נמרצת על חסידיו ונתחבב עליהם מאד.

ר' אהרון הוסיף יופי על הסיפורים שנתקנו עוד בימי קודמיו. הסעודה השלישית של שבת עלתה על ידו למדריגה עליונה מלוות פאר ולמסיבה שבה היו משתתפים המוני חסידים שביקשו להתעלם מהמציאות המרה והמעציבה ולמצוא מנוחה נפשית ושעה של שמחה בצל הצדיק. יציאת השבת והפרידה משבת מלכתא נעשתה מתוך שירה ונגינה, וביזמתו נתעשרה נגינת קרלין שפע רב. הוא עצמו תרם את תרומתו בחיבור ניוגונים ל"יה אכסוף", הפיוט המקורי בחסידות ובזמירות לשבת המיוחד לר' אהרון הגדול, ולפיוטים אחרים, ועל ידו עזרו מטובי המנגנים שבקהל חסידי, שידעו לחבר ניוגונים בסגנון הקרליני. מהם הצטיינו ר' יעקב גלויברמן, או בכניו על שם עירו "ר' יעקב בילוהושר", ור' אברהם בר מאורוטש. והרבה ניוגונים היו לו לר' אהרון לפזמוני השבת ולמסיבות מלווה מלכה. הוא היה בעל קול נעים וחזק, וזימר את הניוגונים היפים שלו ושל חסידיו בעלי הכישרון בליחון. את הזמר "אליהו הנביא" היה שר בניגוני "יה אכסוף". המסיבות נערכו ברוב עם ובחגיגות יתירה, ונהג בהן בכמה מנהגים שעוררו תשומת לב. ר' נח מהרודישץ ראה פעם את ר' אהרון במוצאי שבת כשהיה מזמר את הזמר "אליהו הנביא", וכשהגיע לחרוז "אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום" ראה שהוא ובנו ר' אשר נתנו ידם זה לזה תחת השולחן. והחסידים ראו בזה התלבשות אליהו הנביא בר' אהרון, שרצה לזכות את בנו.

בחגים, בשבועות ובשמחת-תורה היתה עלית רגל גדולה של חסידים לקרלין. וכן היו כינוסים גדולים בימי ראש השנה ויום הכיפורים. ר' אהרון לקח חלק בשמחת החסידים גם בזמרה וגם בריקודים, כי ראה מדריגה גבוהה גם בריקוד. בשירת הים ראה חזות הכל. לדבריו יש הכל בשירת הים, מה שהיה ומה שעתיד להיות וכל הגאולות וכל הענינים שצריך האדם — הכל נכלל בשירת הים.

החיבה לנגינה בקרלין וחסידיה באה כתוצאה מעבודת פיתוח שיטתית שהתחילה עוד בימי ר' אהרון הגדול, והגיעה למרום עוזה בימי ר' אהרון השני, שידע למשוך אליו גם מנגנים אחרים שאינם בני ברית קרלין ולהמריצם לתרום תרומות הגונות לנגינת השושלת. בהם הצטיינו שני מנגנים מפורסמים: ר' יוסילי מטאלנה ור' יעקב טלכנר מהחצר הקוידנובי.

ר' אהרון שינה לבסוף את מקום מגוריו ועבר לסטולין. הבירה השניה של השושלת, שגם לזכותה יש לזקוף חלק גדול בפיתוח נגינת השושלת, ובה קבע את מגוריו עד יומו האחרון.

ו. ר' אשר השני (תקפ"ז—תרל"ג)

ר' אהרון השני זכה לאריכות ימים ולשיגשוג השושלת וערכיה. אך בנו יורש כסאו, ר' אשר השני, מת שנה אחת אחרי מות אביו, בהיותו בן מ"ו. רק שנה אחת ניהל את השושלת ברוח אביו, ואולם עוד בחיי אביו היה שקוע ראשו ורובו בחיי השושלת ופעל אתו יחד לביצורה ולקידומה. נראה שאביו הכשירו עוד בחייו למילוי התפקידים הרוחניים, ובשנים האחרונות לחייו היה בנו עובר לפני התיבה בימים הנוראים, ואין ספק שגם בהעלאת הנגינה הקרלינית לשיא פיסגתה בימי ר' אהרון השני יש לזקוף הרבה על חשבון בנו ר' אשר.

בתקופתו הקצרה לא חלו שינויים בחיי הנגינה, בהמשיכו את הקו שנקבע ע"י אביו, קו שהיה למופת בכל המובנים. ניוגונים אחדים המושרים בפי החסידים

נקראים על שמו של ר' אשר, בלי לדעת אם חוברו על ידו או שהושרו במסיבותיו או מפיו נקראו על שמו. אבל אין ספק שהוא נטה חסד למנגנים וליוצרים והנעים את שבתם בסטולין.

הניגון שמיחסים להקדוש ר' שלמה מקרלין (עיין למעלה) היה מושר בחצר קרלין בהודמנויות שונות. ואילו ר' אשר השני היה שר בו בקביעות את "יה אכסוף" במסיבת שלש סעודות.

ז. ה"ינוקא" ר' ישראל מסטולין (תר"ל—תרפ"ב)

בן שלש היה ר' ישראל כשנתייתם מאביו, ועמו יחד הרגישה ביתמותה עדת חסידי קארלין-סטולין בהשארה ללא מנהיג. לשושלת נשקפה סכנת שיתוק, וחסידיה הכריזו על הנצר הרך לבית קרלין כעל צדיקם. היה זה מאורע חדש ורב בתולדות החסידות ששימש יסוד לשיחות בחסידות ומחוצה לה. ואף בחוגי המשכילים הרבו לטפל בדבר. בגלל גילו הרך הכתירו את הצדיק-הילד בשם "ינוקא".

כשגדל, ידע בחושו האירגוני ובאישיותו רבת המרץ לחשל את ארגון החסידים ולהוסיף לו אונים. הוא קבע את מושבו בסטולין, השתדל להמשיך במסורת השושלת. ביתו התמיד להיות מקום כינוס לחסידי קרלין, וביחוד בימי השבתות והחגים, שהיו מלווים בצלילי הניגונים היפים שחותם קרלין טבוע בהם. מלבד גדולתו בתורה ובחסידות רכש לו שם בידיעות עולמיות כלליות והתמצא במקצוע הנגינה. הוא ידע לנגן יפה בכינור, והיה בעל שמיעה מצוינת בנגינה. עד שידע להבחין ברבע טון. בשל מחלתו היה נוסע לעתים קרובות לנאות הרחצה בארצות המערב, ששם מנגנות תזמורות בשדרות הטויל ממיטב יצירות הנגינה להנאתם של האורחים. פעם בשבתו בגן הקשיב לנגינת התזמורות ופתאום ניתר ממקומו, כי אחד מחברי התזמורות השמיע טון בלתי נכון, והמנצח הודה לפניו על כך.

גדולתה של הנגינה עמדה בעצם עונה גם בחצר ר' ישראל. בעצמו אמנם לא חיבר ניגונים, אבל ידע למשוך לחצרו את הכוחות הלחניים הטובים ביותר. כוחו היה גדול בהשפעה והשתדל לנצל השפעתו בעיקר על יודעי ניגון ולמשכם לחצרו. חסיד קרליני אחד, בצלאל בוקצין מטורוב, היה בעל ידיעות מסוימות בחכמת הנגינה. והנה חשקה נפשו להשתלם בנגינה ונסע לפטרבורג, שם ביקר בערבים בבתי האופירות ובהצגות מוסיקליות ושמע שעורים בנגינה מפי פרופסור, והוא עצמו התפרנס משעורים בנגינה. לאט לאט התרחק מהחסידות ומקרלין והקשרים נותקו. הוריו לא נתנו דמי לר' ישראל. ופעם ביומא דפגרא, כשבצלאל ביקר בבית הוריו בטורוב, שלח אליו ר' ישראל שליח והזמינו לשיחה. מקודם סירב ללכת, ורק אחרי הפצרות מרובות של הוריו נענה. הוא נסע לסטולין ור' ישראל התיחד אתו כחצי שעה. החסידים שנוכחו בבית הצדיק, שידעו את מטרת הביקור, חכו בכיליון עינים לתוצאות השיחה. שמעו הד קולות מבפנים, ולבסוף שמעו את שניהם משתתפים בשירת ניגון חדש מפרי יצירותיו של בצלאל. ואמנם בצלאל חזר בו מדעותיו המוטעות ונעשה חסיד אדוק של ר' ישראל, ואף היה אחד הספקים הראשיים של ניגוני סטולין.

יעקב טלכנר היה מזמר משותף לשני חצרות אדמו"רים: לחצר קוידנוב ולחצר סטולין, שלשניהם יש ניב משותף באופן יחסי בנגינה, ורב חלקו הניגוני

בניגוני סטולין. הוא לא הצטיין בקול ערב ולא ידע את כתב התוים. אבל רב היה כוחו בליחון, ולניגוניו יצא שם טוב. הוא עצמו נעשה לאישיות אגדתית בקרב החסידים.

מספרים, שכשחלה את מחלתו שממנה לא קם, שכב בבית החולים במינסק. בימי מחלתו עסק בחיבור ניגונים, וכשראה שקיצו הולך וקרבת התחיל לומר וידוי בניגון לירי מזעזע. הרופא חש להביא מומחים בנגינה היודעים לרשום בכתב התוים. האנשים רשמוהו בכתב התוים, והרופא שלח את התוים לר' ישראל, בצירוף הערה, שלדעת המומחים אין הניגון נופל במאומה מניגון היגון הידוע של שופין. ר' יוסלה טלנר ששייכת קבע היתה לו מקודם אצל ר' דוד מטלנה ואחר ברחמיסטרביקה אצל אחיו ר' יוחנן צ'ה, אצל אף הוא מפרי רוחו ניגונים לחצר סטולין. ר' יוסלה היה בעל יניקה בלתי פוסקת מאיתערותא דלעילא, ועליו היו אומרים, שבלעדיו לא היו חצרות הצדיקים בטלנה וברחמיסטרביקה מגיעים למה שהיו. ניגוניו הצטיינו בעוז הדביקות ושמחת הביטחון, והם נפוצו בכל רחבי החסידות שבאוקראינה ומחוצה לה, כי סגולה היתה לניגוניו שהיו לומדים אותם חיש מהר. ניגוניו אמנם לא התאימו בכל לטעם הניגון הקרליני, אבל הקרלינים ידעו כבר להלבישם את הצורה המיוחדת להם ולהפכם לניגונים קרליניים ממש. בן שמונים היה במותו מות קדושים בידי הפורעים בעיר נובומירגורוד בח' אייר תרע"ט.

גורל דומה נחרץ על ר' צדוק זמדותיים מברזניצה, חסיד "בית אהרון", שנהרג בידי פולנים בהכנסם לקרלין בשנת 1920, והוא, מהמנגנים הטובים ביותר בחצר הרבי, היה אז באמצע זמרת ניגונו.

הנגינה בכלי זמר תפשה בקרלין ובסטולין מקום יותר מבחצרות אחרים. ר' אהרון השני ניגן בחליל ואילו ר' ישראל ניגן בכנור, ויחד עם ארבעת בניו ניגן ברביעיה, ולפעמים גם בחמישיה מהנגינה הקלסית וניגוני החסידים. הרביעיה הורכבה משני כנורות, כנור (ויולונצ'ל) ואלטו. על פי רוב היו מנגנים רק במוצאי שבתות. כתב תוי הנגינה לא היה זר להם.

על חסידי ה"ינוקא" נמנה ר' פסח קולקר, כנר מפורסם בכל הסביבה, שהוזמן לנגן בחתונות ובמסיבות של אמידים ומכובדים.

התקרבותו לחצר עוררה רוגז ודאגה אצל ה"כליזמרים" המקומיים בסטולין, שראו בו ובנגינתו הערבה כיורד לחייהם, והם עשו במיטב יכולתם להרחיקו משם. כשבא לחתונת בת ה"רבי", מרים, נגנב ממנו כנורו, יקר הערך, ששמר עליו תמיד כעל אוצר יקר, ורק הודות לדרישתו הנמרצת של הצדיק מהמנגנים, החזירו לו את הכנור.

מקום נכבד תפס בחצר סטולין המנגן ר' ישראל יהודה קולא, ש"ב מקוברין, המחונן בקול טנור יפה ונעים. ור' יוסיל הורודוקר, המחפש אחרי ניגונים נאים וביטויים בולטים המעוררים תשומת לב, ואף שאינו יודע תוי נגינה, כחו גדול בנגינה ומשפיע רב טוב לשושלת קרלין.

בכל לילי השבתות ומוצאי שבתות היו החסידים מתיחדים עם רבם בבית הכנסת שלו, סועדים יחד וממזגים את קולותיהם בהשמעת ניגוני קרלין המסורתיים, או שעושים אזניהם כאפרכסת לשמוע ניגונים חדשים ויפים מפי לחניהם, וחלל האולם היה מלא צלילים. במצב רוח זה המלא שירה ושמחה היו החסידים מתפשטים מדאגות הגשמיות ונמשכים לעולם האצילות.

בימים הנוראים רב ביותר קהל המבקרים בבית הרבי, שנהרו מרחוק ומקרוב. ועל כולם עלה חג שמחת תורה שהיה לחג עממי במלוא מובן המלה. החג הזדהה כולו עם שירה וריקודים. בו הושמעו הניגונים הישנים והחדשים במלוא השפע. עד הגיעו לגיל הארבעים לא היה ר' ישראל עובר לפני התיבה. תפילות הימים הנוראים היו ל"חזקה" לשני הש"צים — ר' יוסיל יונה'ס ור' עקיבא שוחט. שניהם מסטולין, שחילקו ביניהם את התפילות הראשיות של שחרית ומוסף, והם הקפידו על שמירת נוסח התפילה המסורתית והנעימות של "בית אהרן". תפילתם היתה ידועה לשבח גם מחוץ לסטולין, וגם ממקומות רחוקים באו לימים הנוראים לסטולין במטרה לשמוע את תפילתם הנעימה והסוערת. רק ב"ג שנות חייו האחרונות עבר ר' ישראל לפני התיבה בתפילת מוסף בימים הנוראים כזקן ורגיל.

*

חסיד קרלין—סטולין מצאו להם אחיזה בערי הקודש של א"י עם העליות הגדולות של החסידים בראשות ר' מנדלי מויטבסק, ובמשך הזמן יסדו להם בית תפילה בטבריה, וגם בצפת. בירושלים יש להם שני בתי תפילה, בעיר העתיקה ובשכונת בית-ישראל העתיקה, וכן בתל-אביב, בהם שרים את ניגוני קארלין המסורתיים ומתפללים בסערה ובהתלהבות. אך מלבד זה שרים ניגוני לכת שלידתם בא"י וגוברת בהם ההשפעה המזרחית, בחלקה ערבית. ניגונים אלה מושרים עפי"ר בהילולא של ל"ג בעומר, מהם בולט ניגון שנקבע לשיר "בר יוחאי" הנפוץ מאד בארץ. ויש מהם שנועדו לתפקידים מיוחדים.

ויצוין בזה, שבנגינות ההורות והריקודים של החלוצים בארץ-ישראל יש לחסידי קרלין—סטולין חלק הגון. לא מוטיב אחד מהם נשלב לתוך המנגינות החדשות, ויש שהדביקות החסידית שבניגון הקרליני—סטולני משתפכת בניגון רועה של הרועה העברי בארץ-ישראל. ההשפעה הקרלינית—סטולינית ניכרת איפוא יפה בניגון החדש ההולך ומתרקם בארץ. ויפה כיוונה החסידות להגביר לא רק את הגעגועים לעליה לא"י, אלא גם להחיות את הניגון היהודי בארץ מולדתו הקדומה.

מ. ש. גשורי

"ליל-השימורים" אצל ה"ינוקא"

סיפור המעשה המובא בזה נמסר מפי סבי ר' פינחס-יוסף בר' אשר-צבי שפירא נ"ע. היה זה בשנת תר"ל. הרבנית פיגה'לה ילדה בן לאדמו"ר ר' אשר ברבי אהרון מקארלין ז"ל ותהי השמחה רבה בסטולין ובקארלין ואצל אנ"ש בכל אתר ואתר. לשבעת ימי-המילה העתיק ר' אהרון, סבא קדישא, את מושבו מקארלין לסטולין, הוא וכל הפמליא שלו. אחריהם נהרו ובאו חסידים רבים מקרוב ומרחוק. יום-יום ערכו ב"חצר" סטולין שולחנות לאורחים וסבא קדישא ורבי אשר מסובים בראש השולחן. ערב-ערב באו בצוותא לברך את היולדת בברכת מזל-טוב. עד שהגיע "ליל קריאת-שמע", שלפני הברית — ליל-שימורים. אותו ערב נתקבצו מבני-המשפחה ואנשי-ה"חצר" החשובים, ביניהם גם סבי ר' פינחס וכל הכבודה עם

ר' אהרון בראשם נכנסו לחדר היולדת לברך אותה ואת הרך-הנולד. ר' אהרון קרב עד מיטת היולדת. בירך אותה במזל-טוב ובפנים מאירות קרא:

— הראו לי את הרך הנולד, נראה את זיו פני הצדיק.

אחרי-כן ישב על כסא סמוך למיטת היולדת, פתח ואמר:

— שמעי, בתי, ואספר לך מעשה שהיה: בימים רחוקים ישב על כסא הרבנות

באלטונא העיר, איש צדיק, אביו של ר' יעקב עמדין זצ"ל, ובמשך שנים רבות נהג את עדתו בחכמה בבינה ודעת עד זקנה. גם לאחר שנתאלמן לא נתנו לו בני-עדתו לעזוב את כסאו, כי הכל כיבדוהו ואהבוהו. ויוסף הרב לשבת בעירו כאלמן.

ובאלטונא העיר גרה אלמנה נגידה ויראת-שמים ולה בת יחידה צעירה לימים. שלחה האלמנה אל הרב לאמור: שמך גדול ונודע לתהילה בקרב העדה כגדול בתורה וכרועה ומנהיג נאמן. והנה זקנת ואיכה תשא לבדך טרחה ומשאה של כל העדה? ועתה אם יזכני ה' ויזמן לי שידוך הגון לבתי, אהיה נכונה לבוא ולכלכל את שיבתך עד מאה ועשרים שנה.

השיב הרב לאלמנה הנגידה בזה הלשון: אם טוב וכשר הדבר בעיניך — אני הוא הזיווג שזימן הקב"ה לבתך הבתולה. ועתה שאלי את פי הנערה אם תלך אחרי.

קראה האלמנה לבתה ושאלה את פיה, ותאמר הבת: אלך.

השמועה עשתה לה כנפים בעיר ובסביבתה ותהי לחידה ולפליאה בעיני כל. עד מהרה כתבו תנאים וקבעו את יום החתונה, והתכונה רבה. היום המיועד הגיע והעיר כמרקחה. העמידו חופה כדת וכדין אלמן הנושא נערה בתולה, החתן הישיש בא לחופה והשושבינים הלכו להביא את הכלה הצעירה. בוששה הכלה ומיאנה לבוא לחופה. הפצירו בה אמה וקרוביה, שידלוה ודיברו על לבה והיא בסירובה עומדת.

שלח החתן מתחת לחופה: בתי, מה שאלתך ומה בקשתך ותיעש?

השיבה הכלה בענוות-חן ובתוקף: איני זוה ממקומי אלא אם כן יובטח לי שאזכה לבן-זכר. הביאו את הדברים לפני הרב. התרעם הישיש ובנעימה של פיוס וריצוי ענה: אמן. נכנסה הכלה לחופה בקול ששון ובקול שמחה, בדיצה וחדות.

לא ארכו הימים והרבנית הצעירה הרתה ולתקופת תשעה ירחים ילדה בן, ותהום העיר. תלו "שיר המעלות" בחדר היולדת, כנהוג, ואנשי-העיר נוהרים לברך את רבם הישיש ואת הרבנית הצעירה בברכת "מזל-טוב", ובבית הרבי ששון ושמחה.

ביום השמיני ללידה נתכנסו כל בני העיר אל בית-הכנסת הגדול להכנסת בן-הזקונים בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. קרני השמש ברבבות גוון ובנות-גוון מפוזות ומרצדות בוגוגיות החלונות של המקום הקדוש, וכרובים מרחפים בחלל בית-הכנסת היפה, כאילו ירדו לשמור על הילד בבואו ובצאתו. הרב-האב ישב על כסאו של אליהו, זכור לטוב, המוהל על דוכנו והכל מחכים לנושאי הילד שהלכו להביאו מידי אמו.

נתארכה השעה והתינוק לא הובא. עבר לחש בין הקהל, שהיולדת ממאנת לתת את הילד. באו לפני האם חברותיה, קרובותיה ואמה בראשן, ניסו לשדלה בדברים והיא — בסירובה עומדת. שלח אליה האב-הרב: מה שאלתך, בתי, ומה בקשתך ותיעש.

השיבה היולדת בענוות-חן ובתוקף:

— איני נותנת את הילד אלא אם כן יובטח לי שנזכה, האב והאם גם יחד, לגדל את הילד ולחנכו איה"ש לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

נודעפו גבות עיניו של הישיש ובנעימה של קפידה וריצוי כאחד ענה ואמר: אמן, כן יהי רצון.

מיד נערך הטקס והילד הוכנס בבריתו של א"א. ונקרא שמו בישראל יעקב, הוא רבי יעקב עמדין צדיק יסוד עולם, זי"ע.

ויגדל הילד וישא חן וחסד בעיני כל רואיו, ובמלאת לו ח"י שנים — הכניסוהו לחופה, ואביו ואמו שושבינין קדישין.

ערכו שבעת ימי-המשתה בגילה, דיצה וחדוה, וביום השמיני יצאה נשמתו של המחזותן — האב הישיש, רבה של העיר אלטונא, בקדושה ובטהרה.

סיים ר' אהרון את סיפור המעשה. הוגשו דובשניות ור' אהרון בעצם ידיו כיבד בהן את האורחים. שרו "שיר-המעלות" ויצאו בריקוד. שתו השומעים את דברי ר' אהרון בצמא ולא ירדו לסוף דעתו וכוונתו של סבא קדישא.

למחרתו הכניסו את הילד בבריתו של א"א וקראו שמו בישראל — ישראל ע"ש ר' ישראל בעל-שם-טוב זי"ע. והעיר סטולין צהלה ושמחה.

לא ארכו הימים וסבא קדישא נסתלק ואחריו נפטר לבית עולמו גם הבן ר' אשר זצ"ל. באחד מימי "השבועה", כשהבית היה מלא חסידים אבלים שנתינתו בזה אחר זה גם מר' אהרון וגם מר' אשר, נזכרה האלמנה הרבנית פייגה'לה, בסיפורו של סבא קדישא, התעוררה ברוחה, ספקה כפיים ומררה בבכי:

— וי לי ואללי לי שנסתתרה בינתי ולא ירדתי לסוף דעתו של סבא קדישא. ואתם ר' פינחס, ר' בנימין ואחרים שהייתם באותו מעמד, הזוכרים אתם את הסיפור של סבא קדישא בליל קריאת-שמע של ישראל'קה יח, האם גם דעתכם קצרה להבין את הרמז והכוונה שבסיפור המעשה?... שעת-כושר גדולה נזדמנה לי והחמצתיה, חלשה דעתי וננעלו שערי הרחמים...

יהודה שפירא

ה"ינוקא" והגבאי

נסתלק סבא קדישא ר' אהרון מקארלין זצ"ל, אחריו נפטר בדמי ימיו בנו ר' אשר מסטולין ז"ל, — שיכלו החסידים אותו ואת בנו בשנה אחת ואין להם מנחם. הניח ר' אשר בן יחיד קטן, את ישראל'קה (ה"ינוקא"), שעם מות אביו טרם מלאו לו שלוש שנים. ולרבנית האלמנה פייגה'לה, אמו של ה"ינוקא", בן מבעלה הראשון, הרבי מקוזניץ ז"ל, — משה'לה, והוא בנה הבכור.

חששו החסידים שהרבנית תסב את הנשיאות לבנה משה'לה הקוז'ניצי, התכנסו ובאו מקרוב ומרחוק והכתירו עליהם את ה"ינוקא" במלאת לו שלוש שנים, ורב ישראל-בנימין בן יעקב הלוי גלוברמן, ששימש את אבותיו של ה"ינוקא" (את ר' אהרון מקארלין ואת ר' אשר מסטולין) נתמנה לחנך את הרבי ה"ינוקא" ברוח אבותיו הצדיקים ולנהל את עניני החצר בסטולין.

נסתלקו הסב והאב נ"ע — יאיר נרו של הבן-הנכד! וככל שגדל ה"ינוקא" כן הוסיף להפליא את כל רואיו בזיו פניו, בחין אמריו ושעשועיו.

ושמע הינוקא הגיע הרחק-הרחק מעבר לסטולין וקארלין, ועדת החסידים מקרוב ומרחוק התחילה נוהרת לחצר בסטולין. להסתופף בצלו של ה"ינוקא", לחזות בזיו פניו ולהתענג על נועם הליכותיו. חן וחסד נשקו, "ינוקא" ו"רבי". קבעו מועדים לעליה לסטולין והתחילו לערוך שולחנות לחסידים בשבתות ובחגים כבימי-קדם. גילה, דיצה ורינה באהלי חסידים. הרבי — ה"ינוקא" יושב בראש והגבאי ר' ישראל-בנימין עומד לימינו. הוא הגבאי, הוא המחנך והוא הממונה על הטקסים.

וראה זה פלא: ה"ינוקא" נוהג בחכמה ובתבונה ועונה לדורשיו כותיק ורגיל, ותוך כדי דיבור נפנה למשחקי-הילדות שלו ללא כל חציצה. "ינוקא" וינקות חד הוא, וגם ר' ישראל-בנימין מורהו ומחנכו עומד לפניו כחסיד לפני רבו בכל הדרת-הכבוד. עת לחנכו ועת להדרו.

סבי ר' פינחס-יוסף שפירא נ"ע היה נוהג לעלות לסטולין לחג-השבועות ולחנוכה ובמועדים שהזמן גרמם, שהיו שכיחים למדי: בהתקרב זמן הפרעון של דמי-חכירה לפריץ וכסף אין, בהגיע שעתו של אחד הבנים להתייצב לצבא וכד'.

עצם הנסיעה אל הרבי מישובי ווהלין הרחוקה לתחנת הורין שבפוליסיה ומשם לסטולין, הישיבה בצוותא עם החסידים האורחים ואנשי המקום, נוסח התפילה, זמירות שבת ומוצאי-שבת, ספורי המעשיות של ה"בית אהרון", ועל כולם ברכת ה"ינוקא" — היה בהם כדי לרפא את הנפש הדואבת ולהשכיח כל צרה מלב.

ובהגיע תורו של חסיד לשוב לביתו, היה נכנס לר' ישראל-בנימין, מגיש "פתקה" בצירוף פדיון ויוצאים יחדיו לפרוודורים הארוכים למצוא את ה"רבי" כדי לקחת ממנו ברכת-הפרידה. וכשמצאוהו שטוף במשחקיו, היה הגבאי פונה אליו ואומר בכל הדרת-הכבוד: רבי, פינחס רוצה לחזור לביתו לגריצב והוא בא לקבל את ברכת-הפרידה.

— שיסע בשלום, מי מעכב בעדו, סע לשלום, פינחס!

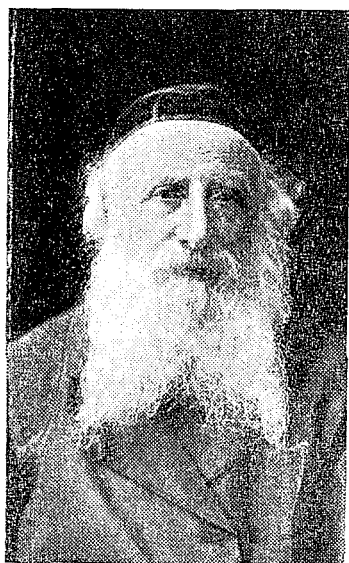
מתקרב ר' פינחס אל ה"ינוקא" ואומר לו: רבי, בני דוד-אהרון נקרא למבחן הצבא ומבקש את ברכתך שישוחרר.

— לו יהי כדברך, פינחס, שישוחרר!

— רבי, שפרנסתי תשופר.

— שפיר, שפיר, שתשופר! שלום, פינחס! ובעודם עומדים — פנה למשחקיו.

היה הגבאי חוזר בניחותא על דברי ה"ינוקא" ואומר: סעו לשלום, ר' פינחס, השי"ת יעזור ובזכותם של צדיקים ישוחרר בנך ופרנסתך איה"ש תשופר.

ר' ישראל-בנימין גלוברמן, הגבאי

ה"ינוקא" עסוק במשחקיו והחסיד התורני לוחץ יד לשלום לר' ישראל-בנימין, וחוזר לביתו ולמשפחתו מעודד ומלא-תקווה.

עברו ימים וחלפו שנים, שמו של ר' ישראל נתפרסם בעולם החסידות והחסידים נהרו לסטולין כל השנים להסתופף בצל ה"רבי". אחרי מלחמת העולם הראשונה חלה ר' ישראל, עיניו כהו מראות אך דמותו והדרת פניו עדיין אמרו "מלכות". ביום ב' של ראש-השנה תרפ"ב נסתלק הרבי ישראל בהומבורג והובל לבית-עולמו בפרנקפורט דמאין. למחרתו נפטרה אמו הרבנית פייגה'לה נ"ע.

הגבאי ר' ישראל-בנימין, חתנו של הרב יום-טוב-שמחה מלוהישין מצד אשתו הראשונה וגיסו של ר' עוזר וייצמן ממוטילה מצד אשתו השניה, שימש ארבעה דורות של צדיקים: את ר' אהרן מקארלין, את ר' אשר מסטולין, את ה"ינוקא" ולסוף את בנו ר' אברהם אלימלך מקארלין, וזכה לעלות מחצר-הקודש שבסטולין לעיר-הקודש בירושלים בהיותו כבן מאה שנה, ויחי בירושלים עוד עשר שנים. לא כהתה עינו ולא נס ליחו עד יום מותו בקדושה ובטהרה ביום שבת-קודש כ"ג בסיון תרצ"ו.

מכל משמר שמר נאמן "בית-אהרן" על האגרת של סבא קדישא ששלח על ידו אל בנו ר' אשר אחרי הולדת ה"ינוקא", נשא אותה כקמיע בדרך חייו הארוכים ולפני מותו ביקש לשימה בידו לקץ הימין.

יהודה שפירא

האדמו"ר ר' ישראל פרלוב ה"ינוקא" (*)

חבל פוליסיה, הידוע בשם-לווי היתולי "נכסי מלך אביון", נתפרסם בביצותיו, וב"חצרות" הרביים, שהשתרעו על פני תשע ערים: אוליקה, ברזנה, הורדוק, טורוב, ליבושי, ליאכוביץ, סטיפן, קוידנוב וסטולין כמושלת בכיפה. בה שכנה כבוד השושלת של ר' אהרן הגדול מקרלין, מייסד החסידות הקרלינית. ר' אהרן הגדול היה מתלמידי ה"מגיד" ושקד לעשות נפשות לתורת רבו בליטא הגאונית והמתנגדית. בנו ר' אשר התיישב בסטולין והמשיך את מסורת אביו. ר' אהרן, בנו של ר' אשר, הנקרא "סבא קדישא", היה מחזור על ערים וכפרים להחזיר את העולם בתשובה. הוא ביסס ואירגן את החסידות הקרלינית ובספרו "בית-אהרן" עיצב את דמות דיוקנה הרוחנית. אחר מותו ישב על כסאו בנו ר' אשר. נשיאותו ארכה רק כשנה אחת והוא נפטר בשנת מ"ו לחייו.

האדמו"ר ר' ישראל פרלוב זצ"ל

(*) ע"פ המונוגרפיה "הינוקא מסטולין" מאת ע. בן-עזרא, ניוירוק, תשי"א

פטירתו של ר' אשר ה"צער" לא השאירה חלל בחסידות הסטוליניט. החסידים הוותיקים שמרו אמונים ל"בית אהרן" והמשיכו לנסוע לסטולין ולפקוד את בית הרבי כבימי "סבא קדישא" ו"הצער". בלבם טיפחו תקוה כי החוטר שיצא מגזע צדיקים, ישראל'קה נ"י, יפרח ויתן פרי הילולים. מועצת הנאמנים שלחה מכתבים לחסידי סטולין מקרוב ומרחוק לעורר אותם להסתופף בצל הנצר משרשי האילן הגדול. החסידים שנתיתמו בזה אחר זה מהסבא ומהאב הצעיר ונשארו ללא מנהיג ורועה רוחני — נענו לקריאה והכתירו את ישראל'קה הינוקא לרבי.

גדל הינוקא ונשא חן וחסד בעיני כל רואיו בפקחותו ובתפיסתו המהירה. בחריפותו ובעוזו רוחו. כבאורה פלא פרח ועלה מעלה מעלה עד שהיה לאיש־האשכולות: תורה, חכמה וגדולה במקום אחד. לבו היה ער וחושיו פתוחים לקלוט את היפה והנשגב והמועיל גם יחד. ניחן כמלחין וידע נגן בכינור ובחליל, הבין במכניקה

ובאדריכלות וברפואה

הבחין כבקי ורגיל. ידע לשון וספר, שמע רוסית, פולנית ואשכנזית, קרא ספרים חיצוניים ויד ושם לו בהוויות העולם.

אריסטוקרט בה-

ליכותיו — היה ביסודו איש עממי והתנהג עם חסידיו כאחד־העם. כאיש דימוקרטי לא הבדיל בין עשיר לעני ולא נשא פנים לגבירים ונגידים.

היה מעורב עם הבריות וידע סוד שיחה עם תלמיד חכם ועם עמ־הארץ. קירב מתנגדים והתהלך עם חפשים, נגר לו ידיד ומכונן — רע. חיבה יתירה חיבב סוסים

ר' אשר פרלוב ור' אברהם־אלימלך פרלוב

ר' יעקב פרלוב, ר' יוחנן פרלוב ור' אברהם יעקב (חתן ה"רבי")

ומעשה מרפבה. ביקר לפרקים בחוץ-לארץ והזין את עיניו ולבו מתרבות המערב: ראה תערוכות, שמע תזמורות משובחות והכניס לביתו מיסוד של תפארת.

ביתו הבנוי בצורת ח' עם בית-הכנסת באמצע, והמוקף שדרה של עצי סרק מצד הרחוב וגן עצי פרי כלפי פנים, התנוסס לתפארה בככר ה"שולהויף", וטרקליניו המרווחים ומעמד רהיטיו וכליו הרחיבו את הדעת.

תפילתו לא היתה בוקעת שחקים כתפילת אבותיו ז"ל, קולו ערב ולירי שובה את הלב — נעים זמירות ישראל. ביתו פתוח לרוחה לדורשיו, וכל קשה-יום ומר גורל מצא אצלו עצה, תושיה ועידוד. כרועה רוחני נאמן שמר וגונן על עדתו בימי צרה ומצוקה, ובזכותו פסחו על העיירה הפורעניות שהיו מנת חלקן של קהילות אחרות בתחום המושב. האציל מרוחו על כל העדה ועשה את העיירה הנידחת לתלפיות ולמטרופולין שעיני רבים נשואות אליה מקרוב ומרחוק.

יוצאי חלציו של האדמו"ר היו — בניו: אשר, משה, אהרן, יעקב, אלימלך ויוחנן; ובנותיו: חוה, מרים, רבקה וחנה.

לאחר מלחמת העולם הראשונה חלה את חליו, ידע את אבחנת המחלה (ארטריה סקלירוזיס) והבין את משמעותה המרה, אך לא גילה סימנים של מרה שחורה. הוא היה אומר: "לא נירא מפני המות, מעולם לא יראנו מפניו". עיניו כהו מראות, אך כולו אומר הדרת כבוד ושלות הנפש.

בשלהי הקיץ שנת תרפ"א תקפו עליו דברי הרופאים ונסע עם שלושת בניו ר' אשר, ר' אהרן ור' יעקב להומבורג שבאשכנז. אך מי הומבורג לא העלו לו ארוכה וביום ב' דראש השנה, שנת תרפ"ב, נפטר בנכר.

למחרת ראש השנה הובל לפרנקפורט על נהן מיין, ושם הובא לבית עולמיו, לקיים מה שנאמר בצוואתו:

"ככלות הנפש אל שורשה לא ישהו לעשות כבודי, ואם יבוא קיצי בדרך — לא יוליכוני לביתי, חוץ אם יהי' מהלך איזו שעות למלינוב, קרלין או דרוהוביץ"

נפל "בית אהרן" יחד עם כל בית ישראל שבתפוצות, ומהגזע העתיק, עמוק-השרשים ועתיר-הפארות נשאר בחיים רק בן-הזקונים, ר' יוחנ'צה ובתו פייגה'לה.

תהא נפש ר' ישראל וכל בית ישראל צרורה בצרור החיים.

י. רזי

אור זרוע

אור החסידות, שזרח בימי אביה-מחוללה של התנועה הבעל-שם-טוב, נשתזר במסכת הדורות ונארג ברקמת חייהם של המוני בית ישראל בתפוצות, חזר ונדלק בתחילת המאה הנוכחית בדמותם של יורשיו הרוחניים, צאצאיו של ר' אהרן הגדול: ר' ישראל פרלוב ובניו.

והעיירה הקטנה סטולין, הנקודה הזעירה על מפת פוליסיה, השוכנת ליד

נהר הורין, התפשטה בדמיון העם והיתה למטרופולין, למרכז רוחני-חסידי ולתל-תלפיות, שעניי רבים נשואות אליהם בגעגועים ובכיסופים. המונים-המונים מקרוב ומרחוק, מליטא ומפולין, מגליציה ומווהלין, מאוקראינה ומרוסיה הלבנה נהרו לסטולין להסתופף בצלו ובאורו של ה"ינוקא".

בחסד ההשגחה העליונה ירדה חסידות לרחוב היהודי בתקופה החשוכה של שלטון הצאר ברוסיה על גזירותיו ופורענויותיו חדשות לבקרים. ביחוד נזקקו לחסד זה יהודי בית המדרש, המדוכדכים משפל המדרגה הסוציאלית בבית ומהרגשת הנכר בחוץ. ונפשם יצאה לרועה רוחני שיבין לרוחם, יטה אוזן קשבת למרי שיחם, וירעיף להם ניהומים בעת צרה וצוקה.

ולא היה להם ליהודים בתחום המושב מנהיג ורועה יותר מסור ויותר נאמן מה"רבי". הוא החכם ונבון, בעל הדרת הפנים האציליים עם עינים עמוקות וחמות, מלטפות ומרגיעות, עם מצח גבוה וקורן, צח ורב-שרעפים. הוא יועץ-הפלא ואיש השיחה הנעימה, חרש-אמן ונעים זמירות, איש העם והעממיות, פטריארך ובן-דורו, איש האשכולות ואלוף התרבות. אישיותו המקסימה הגיחה את חשכת תחום המושב היהודי והרעיפה ידידות ואחווה, אמונה ותקוה בין כל המסתופפים בצלו.

מי מאתנו, יוצאי פוליסיה, לא יזכור עד היום את הרושם הכביר של הופעות הרבי עם הפמליא שלו בעיירות פוליסיה ובעריה: בפינסק ובלוהישיץ, בפוהוסט ובלוניץ, בלאכבה ובפלוטניצה ועוד ועוד. מי לא יזכור את המוני היהודים המתרוגנים בראש חוצות, במחולות מחנים, שניתקו את עצמם מעולמם העכור ומתוך דביקות והתפעלות התלכדו והעפילו לעולמות עליונים...

ואנחנו הילדים, נרגשים ונלהבים, עינינו יוקדות וברכינו רועדות, השתזרנו בתוך המעגל הרוקד, הלוך וטפוף, הלוך ורגן יד ביד עם אבותינו החולמים ואמותינו הוזהרות בגילה, דיצה, חדוה וריעות.

הזורעים ברינה! מה רבים הניצוצות שניתזו מהאור השופע של חסידות קרלין וסטולין, מה רב החום שהכניסה למשכנות ישראל ומה רבה התרומה שתרמה לעולם האידיאות בציבוריות היהודית.

מנוחה אלפרין

עליה לרגל מירושלים לסטולין

היה זה בשנת תר"ס, בתחילת המאה העשרים למינים. ובימים ההם חסידי קארלין מעריי-הקודש ירושלים, טבריה וצפת עולים לרגל לסטולין להסתופף בחצר האדמו"ר ולשבוע מזיו הדרת קדשו. אלה משמשים כמחנכים וכמורי-הוראה לבני האדמו"ר, אלה באים לקבל סמיכה, ואלה סתם להתאבק בעפר רגליהם של צדיקים ולצקת מים על ידיהם.

כאלה כן אלה מתבשמים מריח הניחוח של שבת, חג ומועד במחיצת הצדיק וצ"ל, לומדים נוסח תפילה וקבלת-שבת, שרים "יה אכסף", מתקינים סעודתא,

מנעימים זמירות ומלווים מלכה בצוותא עם בני היכלא, ממשיכים עליהם אתערותא דלעילא וחוזרים למקומם מלאים חוויות קודש כרימון, דשנים ורעננים.

ואני אז אברך כבן-עשרים. עזבתי את אשתי בבית אביה בירושלים עיה"ק והלכתי לסטולין ולפינסק ללמוד שחיטה ולקבל סמיכה.

יום-יום הייתי הולך ממקום-מגורי בקארלין לבית-המטבחים הלך ושוב, לבוש בלבושי הארצישראלי המיוחד. יום-יום עברתי על פני קסרקטין הצבא שחנה בעיר ואיש מאנשי הרשות לא עצרני מעולם לשאול לשמי או לפספורט שלי.

כל ימי השבוע אני עושה בבית המטבחים בקארלין, ובשבת, חג ומועד בגן עדן של מטה, בחצר הקודש בסטולין.

וחיבה יתירה נודעה לי מאת האדמו"ר זצ"ל שלא זו מלחבה אותי בכל עת מצוא, ואני מתבשם מחיבה זו. כך עבר קיץ, חלף חורף, ארכה לי השעה והתחלתי מכין עצמי לשוב לביתי לירושלים. וכך היה סדר הנסיעה של הבאים מא"י לסטולין בימים ההם: האדמו"ר זצ"ל מצווה על אחד מאנ"ש לסדר לעצמו פספורט-חוק, החסיד המקומי משאיל את הפספורט לאורח מארץ ישראל, הלה נוסע בשם זר, ומשמגיע למקומו הוא נותנו לעולה-רגל אחר או מחזירו בהזדמנות לבעליו.

קרו מקרים שהפספורט לא הוחזר בכלל ונגרמה עגמת-נפש הן לבעל הפס-פורט והן לאדמו"ר זצ"ל.

לא רציתי להטריד את האדמו"ר ולסבכו בענין שאינו חלק לפי דינא דמלכותא, טרחתי בעצמי וסדרתי לי פספורט ע"ש ידידי, בעל הבית שלי, ר' אהרן טויב, חתן שמואל מיכאל'ס.

כשבאתי אל האדמו"ר ז"ל לקחת את ברכת-הפרידה, עיכבני פעם ופעמיים, עד שלסוף נאות לשלחני, ודרך אגב אמר: "ובכן יש להכין לך פספורט, יהושע". — "הכל מוכן לנסיעה, רבי, אמרתי, הפספורט מונח בכיסי". — "ומה שמך בישראל?" — "אהרון טויב", עניתי.

לא הספקתי לפסוק את פסוקי ששיננתי לי, וכרעם ביום בהיר פרץ צחקו של הרבי: "לכל הרוחות, לכל השדים"... נדהמתי וכל חושי התבלבלו. מיום שדרכתי על סף ביתו של הרבי לא שמעתי מלה חמורה כזו יוצאת מפיו הקדוש בכלל וביחסו אלי בפרט. ומשעודני תוהה ונבוך, והנה הוא מושיט לי את יד ימינו ואומר: "הראה נא לי את הפספורט"! הגשתי לו והרבי פתחו ודפדף בו, בהסתכלו לסירוגין פעם בי ופעם בפספורט, ושוב — "לכל הרוחות, לכל השדים"... וחוזר חלילה, שלוש פעמים. ואני שיני נוקשות ורגלי כושלות, כולי תמיהה ופליאה וחרדה... לבסוף חזר וטפח על הפספורט, החזירו לי, הושיט ידו בניהותא ואמר: נו, צאתך לשלום ובואך לשלום! מילא, יהיה כך. איה"ש הכל על מקומו יבוא בשלום.

מעודד במקצת, אך לא מנוחם, יצאתי מעל פניו ונסעתי לתחנת-הרכבת הורין. קניתי לי שביתה בפינת הקרון וראשי עלי סחרחר מהרהורים רעים: למה צחק הרבי, מאי טעמא?

הרכבת אצה, משקשקת, הקרון הומה מאדם, נוסעים וחונים, עולים ויורדים, ואני יושב לאור המנורה הדולקת, מוציא את הפספורט מכיסי ומעיין בו. פורחות האותיות הסלביות ומצטרפות למלים, המלים לפסוקים והפסוקים לתמונה והתמונה מבהילה.

השם: אהרון טויב — שפיר. מקום הלידה: אוליבסק פלך ווהלין —

מילא. צבע הפנים והשערות: צהבהב, — והרי שערותי שחורות כיריעות שלמה!... סימנים מיוחדים: אבעבועות בפניו, ואני הרי פני חלקים כקטיפה... רבונו דעלמא כולא! מה עוללתי? הן אהיה כמתעתע בעיני משטרת הגבולות? עתה ידעתי למה צחק הרבי, ולבי עלי כבד. הברחת גבול, משטרה, סיביר — אנה אני בא?

רגע אני נתפס לעצבות ולמרה שחורה, ורגע אני מתאושש בזכרי את ברכת הרבי: בואך לשלום והכל איה"ש יבוא על מקומו בשלום... נקלע בין עצבות לתקוה נסעתי הלך וקרוב אל הגבול האוסטרי. הלילה בעיצומו, הקרונות מתרוקנים והולכים ולבי דופק פקטר זה הסוחב את הקרונות, טיק-טיק-טק.

והנה הגבול. ירדתי מהרכבת ואמתחתי בידי. בדמדומי הבוקר צמצמתי את עצמי ונדחקתי לבין קבוצת נוסעים שצעדו בבטחה אל מעבר לגבול. פסיעה אחת ועוד פסיעה ואני — שישו בני מעי! — מעבר לגבול. מיד עליתי לכרכרה ורמזתי לעגלון היהודי — שא רגלים! העגלון הבין את הרמז והצליף בסוסים. ופתאום, כאילו מתוך האדמה, צץ שוטר גבול מגושם ועצר את העגלון.

אני מאיץ בעגלון: רב יהודי סע, אל תעמוד! והעגלון עושה תנועה של סירוב ונעצר. השוטר ניגש אלי, מושיט את היד ושואל: פספורט יש? אני נותן לו את הפספורט ולבי דופק כפטיש.

— מה שמך?

— אהרון טויב.

לקח את הפספורט, דיפדף בו, הסתכל לסירוגין בי ובפספורט, טפח בידו על הפספורט ובצחוק פרוץ נהם: לכל הרוחות, ז'יד, לכל השדים... צבע הפנים והשערות צהבהב? הרי שערותיך שחורות כזפת, לכל הרוחות... אבעבועות בפנים? הרי פניך חלקים, לכל השדים... והוא דיפדף שלוש פעמים ובכל פעם חזר: לכל הרוחות, ז'יד, לכל השדים...

נדהמתי וכל חושי התבלבלו... כמראה שהוראתי בחצר הקודש, אותה התנועה ואותם הדברים, להבדיל אלף הבדלות, בחינת "ויעשו החרטומים בלהטיהם כן". עודני עומד ומשתומם ורועד מפחד, והנה הערל מושיט לי את הפספורט וממלמל: "נו מילא, יקחך השד... קום, דודי, וברח לך לשלום"...

נרעש ונפחד עליתי על הכרכרה והפלגתי הלאה אל מעבר לגבול, בדרך לירושלים.

חמישים שנה עברו מאז והמראות והקולות עודם חיים בזכרוני כביום נתינתם. לימים מצאתי כתוב בספרי חסידים:

"גזירה שנגזרה על הציבור או על היחיד, אין צדיק יכול לבטלה אלא ע"י שבירת הכלים של הסיטרא-אחרא". ראה האדמו"ר ברוח קדשו את המאבק הצפוי לי על הגבול עם עשיו, וישר עם שרו של עשיו ויוכל לו.

יהושע חסיד

כ"ב יסיר פסח אהרן

משפחת כלי-קודש

סבי, עקיבא שוחט ע"ה, היה בעל הדרת-פנים פטריארכלית, כדמות אחד הגאונים אנשי השם. מוצאו מדומברוביצה שבווהלין, וכשמתה עליו אשתו הראשונה בא עם שני בניה, משה ויוסף, לסטולין ושם נשא לאשה את בתו של ר' יעקב מבילוהוש, את האלמנה חיה שרה הקרויה "פולקה".

כמנהג חסידים ראשונים לא קרא אותה סבי בשמה או בכינויה, אלא בלשון נסתר "היא", והיא — האשה הטובה והנבונה, העמלה והשקדנית, שמחה שנפל בחלקה להיות עוזר כנגד החסיד התורני והדום לרגליו בעולם הזה ובבא.

בימי חרפו היתה ידו אמונה בשחיטת בהמה גסה בעיירה ובסביבה הקרובה, ומקרוב ומרחוק היו באים להזמינו לשמחה של מצוה. משהזקין ובניו נתבגרו הסמך אותם לשחיטה, והוא עצמו נעשה שליח צבור ומוהל צדק לשם הידור מצווה ושלא על-מנת לקבל פרס. בשעות הפנאי שבין ברית מילה לתפילה היה מעיין בספרים הקדושים. פרנסת הבית היתה מצויה בצמצום מן "השחיטה" של הבנים, שגם הם היו מטופלים במשפחות, וממרתף היין של סבתא — יין צמוקים לקידוש, הבדלה וארבע כוסות.

עקרת הבית, מושכת בעול הפרנסה של המשפחה: ארבע בנות, שני חתנים, נכדים ונכדות, — לא מנעה סבתא את עצמה מצרכי צבור: ביקור חולים, הכנסת כלה וסמיכת נופלים. לוקחת מזה ונותנת לזה. בשעות אחה"צ כשסבא יושב ומעיין בספרי יראים, היתה חובשת מטפחת משי על ראשה, נוטלת ביד שמאל מטפחת לבנה וברגל ימנית יוצאת את הבית לחזור על פתחי נדיבים, לזכות את הרבים, את הנותן והמקבל גם יחד.

היה-שרה היתה אשה צדקנית וחסידה. ומימיה לא הוציאה מפיה דברי קיטרוג, ריטון או קינתור, לא כעסה ולא נזפה באיש — דרכה נועם וצידוק הדין.

משנכנס חודש אלול היתה השראה של ימים נוראים יורדת על ביתנו. סבא, אבא והדוד משה בודקים את השופר ומכשירים את עצמם לתקיעות.

ר' עקיבא לוי (השוחט)

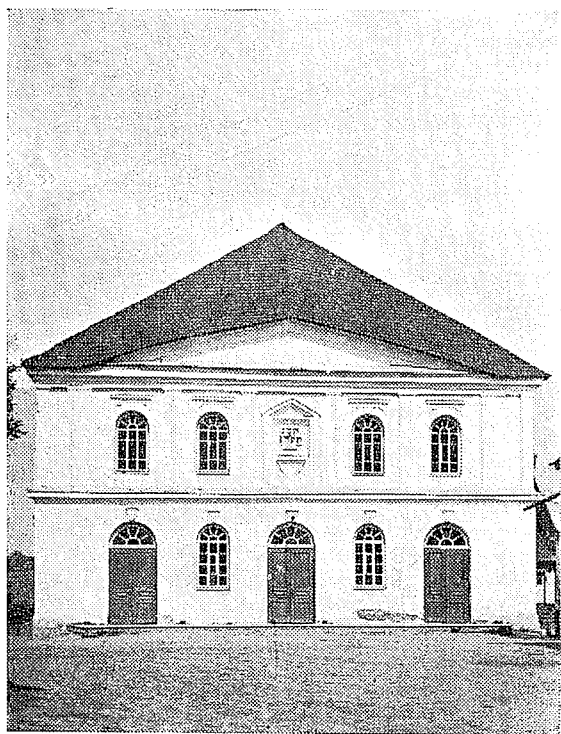
תפילתם של סבא, הדוד משה ואבא ז"ל בימים נוראים יצאו לה מוניטין בכל הסביבה. קול הסבא כשאגת הארי ונעימתו קורעת לבבות. הדוד משה היה מתפלל ומתחנן לפני קונו בלב קרוע ומורתח ואבי ז"ל בסלסולי נגינה המרעידים את הלב ומעוררים לתשובה.

הרבי ז"ל היה קובע את סדר העוברים לפני התיבה, למי פסוקי דזמרה, למי שחרית ולמי מוסף, וכל אחד מהם מילא את שליחותו באמונה, מתפלל ומתחנן לפני הקדוש-ברוך-הוא ומבקש סליחה, מחילה וכפרה לכלל ישראל. כשנודמנתי בשנת 1925 לירושלים, לבית-הכנסת של חסידי סטולין בעיר העתיקה, ודודי הישיש ר' ישראל בנימין גלויברמן שעלה אז ארצה, הציגני בפני החסידים בתור נכדו של ר' עקיבא שוחט ע"ה, — קבלוני בחביבות ואחד מזקני החסידים סיפר מעשה שהיה.

בשנת תר"ס, בתחילת המאה למנינם, עלה לרגל מירושלים לסטולין לימים נוראים. כבן-כפר שבא לכרך היה מלא התפעלות מכל מה שראו עיניו ושמעו אזניו. בבית-הכנסת הגדול ישב על אדן החלון ומחמת עייפות שבהתרגשות עצם את עיניו ונמנם שעה קלה. פתאום נודעזעו החלונות, ומעוצם הזעזוע התגלגל ונפל למטה. כשפקח את עיניו שמע את קולו של הבעל-תפילה „ברוך שאמר והיה העולם“.

כך היה דרכם בקודש.

אברהם לוין

בית-הכנסת הגדול של סטולין

הפמליא של „החצר“

זקני החסידים שזכו להסתופף בצלו של ה„סבא קדישא“ ושל הרבי הצעיר, ר' אשר, שמרו אמונים ל„ינוקא“, התלכדו סביבו, טיפחו את הנצר הרך וריבוהו עד שגדל והיה לאילן רב־שרשים ועתיר־פאות.

ומעשה אבות סימן לבנים. אהבה, הערצה ומסירות לבלי־גבול לשושלת „בית־אהרן“ היתה טבועה בלבם והם הנחילוה לבניהם אחריהם, מדור לדור, לשילשים ולריבעים, כאש תמיד שלא תכבה.

ואנשי הפמליא היו משבעת המינים שנתברכה בהם עדת החסידים בסטולין ומחוצה לה: גבירים, נגידים, סוחרים, למדנים, כלי קודש, מנגנים ומנעי־מזמר וסתם בני־היכלא — מועצה מובחרת של נאמנים העומדים לימינו של הרבי בימי שלום ולעתות בצרה, כולם עובדים באמונה ובמסירות־נפש, ובהשראתו הנאצלת והדרכתו הנבונה של הרבי הנערץ הופכים את ה„חצר“ בסטולין לתל־תלפיות ולמטרופולין, שעניי רבים נשואות אליו.

זכורים לטוב הלא־פּוֹטִיצְקִים — האב יונה ובניו פנחס ואליעזר — הגבירים מקיוב; הברגמנים — ר' הירשל ובניו אלעזר, גרשון ועוד — הנגידים מברנוביץ, זיטמיר וורשה; ר' שלום מבליזוב בעל הדרת הפנים ור' דויד מסיכוב „ידיד־הנפש“ ומאנשי המקום: הישיש ר' יהושע ניידיץ הלמדן, הנכבדים — ר' יקיר כהן, ר' יהושע פליאסנוק, ר' אליעזר „הנאמן“, ר' עקיבא ור' מרדכי לייזר — שו״בים ומו״צים.

אחריהם באים בני־היכלא: המנעים זמירות ר' יעקב מטליחן, ר' צדוק זמדווייס מסארני, ר' מנחם מדומברוביץ, ר' יוסף קלוזני מהורודוק, ר' נטע בר־אשר מבליהוש והאורה לחתונות בבית הרבי, הכנר־האמן ר' פייסי מקולק — כת שלימה של „לוויים“ המכהנים בקודש ומנצחים על הנגינות ועל הזמירות.

ואחריהם המקורבים: ר' בריל בר־יוסף חיים פרנקל, ר' יששכר בר־אשר טנצמן, ר' אברהם־משה בר־יהושע פליאסנוק, ר' אשר קנטרוביץ, ר' פינחס הכהן ולצמן מדומברוביץ, ר' נחום אלתר קצקר ור' אפרים יוסף גולדמן מסטאחוב — ר' פינחס (פיניה) המלמד ור' יהושע פרוחדניק מפלוטניצה, ר' שלום דיכטיאר אפטריקוב ור' צדוק זמדווייס מסרני, נגידים וידידים הששים לעשות רצון האדמו״ר, ועל כולם בני־הלווייה הקרובים ביותר, הלא הם: ר' ישראל־בנימין גלוברמן, — שר־החוץ, ר' אבר מקורוטיץ — שר הפנים וה„חצר“, ר' משה פרברודסקי, המכונה „זונדר“ — נושא הכלים, השומר את צעדיו ומלווהו כצל ור' יהושע דווינסקי הממונה על הטקסים.

ר' שלום אבר מקורוטיץ הסמוכה לטורוב היה בן משק ביתו של הרבי ונאמן ביתו כאליעזר עבד אברהם. הוא שר־החצר, הוא המכניס והמביא ועל פיו ישק דבר. היה עוזב לפרקים את ביתו, אחוזתו ואת טחנת המים שלו בקורוטיץ וקובע את מושבו בבית הרבי. הוא המשחרר את הבנים מחובת הצבא, הוא המשוך ומזווג זיווגים והוא הדואג להכנסת כלה.

מועצת נאמנים המסורים בלב ונפש לשושלת „בית־אהרן“ ו„בית־ישראל“ — פמליא של בני־היכלא.

י. אביטל

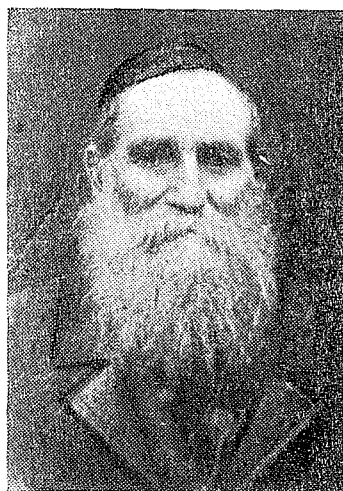
הצדקנית חיה־שרה
אשת ר' עקיבא לוי'ן שו"ב

הרבנית ברכה־שינדל פרלוב
אשת האדמו"ר ר' ישראל זצוק"ל

ר' יששכר טנצמן מסטולין

ר' אבר קריקון מקורוטיץ'

חילוף-משמרות בחצר ה"רבי"

והעיר סטולין אבלה... פנה זיוה פנה אורה. נסתלק ה"ינוקא". אבלה הרבנית האלמנה, אבלים הבנים שנתימו, אבלים אנ"ש בכל מקום שהם, אבלים החסידים בערי-הקודש ירושלים, טבריה וצפת.

עברו שבעת ימי-האבל, שלמו השלושים והעיר סטולין נבוכה. נתכנסו ובאו זקני החסידים מקרוב ומרחוק לטכס עצה ולהחליט, מי ישב על כסאו של הנפטר הגדול ומי ימשיך את השושלת של החסידות הקארלינית-סטולינית. נחלקו הדעות.

ול"ינוקא" ששה בנים וארבע בנות. חלק ה"ינוקא" מכבודו לששת בניו והעניק לכל אחד מהם סגולה מיוחדת: לר' אשר'קה — גבורה, לר' אהר'לה — חסד, לר' יעק'לה — הוד, לר' משה'לה — תפארת, לר' מלך'קה — נצח, ולר' יוחנ'צה — מלכות. לרוע המזל לא היה הכתר שלם וחסרה בו הספירה "יסוד".

שלושת הראשונים הלכו ערירים ולא היו כשרים לנשיאות, הצעיר ר' יוחנ'צה עודנו נער, עמדו איפוא לבחירה ר' משה'לה הקוניצי ור' מלך'קה הזלטופולי (על שמות נשותיהם, שבאו מעיירות אלו).

ר' משה'לה היה מעורה במקום, מעורב עם הבריות, מקובל על רוב העדה ורצוי לכול, כנגידים כבעלי-בתים, כמשכילים כבעלי-מלאכה. חסיד עם חסידים ונוטה לציונים, מדבר עברית ותורם בסתר לקק"ל.

ור' מלך'קה חזר זה לא כבר מבית-חמיו בזלטופול, עניו וצנוע, לא חלק לו ולא נחלה בציבוריות המקומית, זולתי הגברדיה הישנה, עמודי-התווך של ה"חצר" — בית ר' ישראל'קה, שלדבריהם ידעו, ואולי התימרו לדעת, את כוונותיו של ה"ינוקא" זצ"ל, אם במפורש או ברמז, בהסתמך על הצוואה הראשונה שנכתבה בעצם ידו של הנפטר ועל השינוי בצוואה השניה שנכתבה מפיו ונחתמה בחתימת ידו.

וזו לשון הצוואה הראשונה מיום ג' ב' טבת תרפ"א:

"הנני מייצק את בני שלא יתערבו בעניני הקהילות, בעניני גשמיות בכלל ובפרט בדיני ממונות והרשות, כי נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיוצא בשלום בלי בזיונות, חוץ מעניני תלמוד-תורה ומקוה.

והעיקר הגדול שלא להחניף לשום אדם בעולם, כי זה מביא כל פעם לידי פעולה הפוכה, כמאמר חז"ל: כל המחניף לסוף גופל בידו, וזה יהי לסימן למסתופפים בצלי למי מבני לפנות, הוא אשר לפניו לא יבוא כל חונף ולא ישא פני כל איש ולא ירבה בהשתדלות למשוך אחריו אנשים ולא יתעסק בעניני הרשות".

וזו לשון הצוואה השניה מיום ה' י"ב תמוז תרפ"א:

"...אמנם כן שהמצודה פרושה על כל החיים ובהיות כי זה כל האדם, אני מבקש ומזהיר לאנ"ש אשר לי לאחר מאה שנים, שלא יהי' ביניהם פירוד-לבבות מכת החנפים והצבועים, כי לפניו חנף לא יבוא ויהיו כולם באגודה אחת וזה יהי' להם לאות אמת אשר מי מבני שיח' שיהיו בו כל המידות הללו ולא יהי' מכת החנפים והצבועים וירחק את עצמו מן השקר ולא יהי' מעורב בין חבורת חוברי חבר (ומה גם להציונים ולהמזרחים בפרט) כ"א חבר ליראי ד' ולא ילמד את בניו ואת בנותיו בבתי-הספר אפילו של עברים ולא יעשה שום השתדלות להתנשאות — זה יהי' להם לראש ולנשיא".

החלו בדיון ומיד הגיעו לחילוקי־דעות קשים. אנשי סטולין, רובם ככולם, עמדו לצדו של ר' משה'לה, ולעומתם זקני החסידים בסטולין ומחוצה לה — על צד ר' מלך'קה. ונתפלג בית־אהרון לשנים — ר' משה'לה בסטולין ור' מלך'קה בקארלין, מקור־מחצבתה של השושלת. ולא חסרו מחלוקת וריב ומדנים שהתלקחו במחנה החסידי ובחצר עצמה. הרבי שמר אמונים לרבנית ברכה־שיינדל, יולדת העשרה, וציוה לה את ביתו בסארני, וכל זמן שתרצה לישב בסטולין — את כל החדרים אשר גרו בהם, היינו: הטרקלין, חדר־המיטות, חדר־האורחים, האולם, הסוכה והפרוזדור. נשארה הרבנית גרה בחדריה, וזכר לימי־תפארתה מקדם, והרבי ר' משה'לה עבר לבית חדש שהוקם בשבילו במיוחד ליד בית־המדרש, מול בית הרב דמתא — ר' אשר פיאלקוב.

נסתיימה המחלוקת על כסא־הנשיאות והתחילה התדיינות על בית־הכנסת של ה"רבי" (ה"שטיבל"). ר' משה'לה וסיעתו טוענים שבית־הכנסת נבנה ע"י בעלי־הבתים בסטולין והוא בחזקת נכס עירוני השייך לקהילה המקומית וממילא לרבי, ור' אלימלך'קה וסיעתו טוענים לעומתם שבית־הכנסת נבנה בתרומותיהם של אנ"ש בכל אתר ואתר והוא קנינם של כל אנ"ש בכל מקום שהם.

התדיינות זו נמשכה כעשר שנים, הסכסוך הובא לפני הערכאות והדי הבירור המשפטי עד ירושלים הגיעו. נגבו עדויות לפני הרבנים דעה"ק ודברי העדויות אושרו ע"י בית־הדין בירושלים ונשלחו לערכאות בחו"ל. בסכסוך זה עמדה הרבנית הזקנה ואתה הבן ר' אשר'קה ושאר הבנים לימינו של ר' אלימלך'קה, אלא שמחוסר הוכחות משפטיות פסקו הערכאות לטובת ר' משה'לה וחסידיו.

נוכח מצב זה פרשו חסידי קארלין שבסטולין וקבעו לעצמם "מנין" באחד מהדרי ה"רבי" והתפללו בפני עצמם.

במכתב מיום ג' פ' "לך" שנת תרצ"א מפרוטניצה אל אחד מזקני החסידים בירושלים, כותב ר' אשר'קה בענין זה:

"שורהט"ג לידידי החסיד הישיש נאמן בית אבותינו הק' ז"ל מ"ר ישראל בנימין נ"י. אחדשה"ט. מכתבו בצירוף הדוקומנט נתקבל לנכון, אך מחמת החג נתאחרת תשובתי עד כה. גודל ת"ח לו ולר' יעקב־יצחק נ"י טייטלבוים, ור' יצחק נ"י שוורץ על השתדלותם ועזרתם לכם. השי"ת יעזור לכם בכל הטוב ומלוא חפנים נחת. מצב המשפט קשה להגיד. האדבוקט אומר שעדי־השקר מקלקלים מאחר שאין לנו די דוקומנטין ברורים, באיזה אופן נוכל להראות שעדיהם עדי־שקר המה ופיחו כזב, ובכן צריכים סיעתא דשמיא שיבורר האמת ויצאו בקלון. אין לתאר חילול־השם והבזיונות שעושים בפרט ובכלל לנו ולאבותינו הק' אשר בארץ המה. יושב אני כעת בפרוטניצה ופה ג"כ עשו צד שלהם ומחלוקת עם הכאות בשבת בהשטיבל שלנו. ה' יודע מה יהי' מזה לימים הבאים. השי"ת יעזור בגמר הענין לטוב כראוי.

ממני ידידו דו"שוט כה"י בשונ"ח אשר בהר"צ הר"ר ישראל ז"ל.

תוצאות מעציבות היו לחילוקי־הדעות מסביב ל"חצר" עקב חילוף־המשמרות, והנה באה השואה הגדולה על בית־ישראל כולו בתפוצות והביאה קץ גם למחלוקת זו.

י. בנימיני

בחקרי את תולדות החסידות הקארלינית בליטא מצאתי במטרופולין של השושלת הקארלינית, בעיירה סטולין שעל גבול פולין ורוסיה, "גניזה" של כתבי יד מתקופת הקבלה והחסידות. חלק מכתבי יד אלה פורסם בשעתו ע"י ש. דובנוב (תולדות החסידות, תל-אביב, 1932), והם שימשו, יחד עם כתבי יד אחרים, אחד המקורות לתולדות החסידות הקארלינית.

בזמן החיפוש הנוסף שנעשה שם בשנת 1928 נתגלו עוד כמה כתבי-יד המתפרסמים להלן, ואלו הם: (I) כתב התקשרות של תלמידי האר"י ור' חיים ויטאל, (II) ספר הצורף של ר' יהושע השיל צורף, (III) מכתב מאת הצדיק ר' אשר הראשון מסטולין בנוגע לרדיפת חסידיו, (IV) מכתב מאת הצדיק ר' משה ליב מסוסוב.

I כתב התקשרות של תלמידי האר"י ור' חיים ויטאל (משנת של"ה)
אנחנו הח"מ קבלנו עלינו להיות בחברה אחת לעבוד את השי"ת ולעסוק בתורתו יומם ולילה ככל אשר יורנו מורנו הרב החכם השלם האלהי כמהור"ר חיים ויטאל נר"י ונלמוד עמו בחכמת האמת ונהיה נאמני רוח ומכסים דבר מכל מה שיאמר אלינו ולא נטריח עליו להפציר בו יותר מדי מהדברים שאינו רוצה לגלות לנו ולא נגלה לזולתנו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו בדרך האמת וגם לא מכל מה שלימד אותנו לשעבר ואפילו ממה שלימד אותנו בחיי מורנו הרב הגדול כמהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ז"ל בכל אותו הזמן ואפילו מה ששמענו מפי מורנו הרב ז"ל הנז' לא נוכל לגלותו בלי רשותו אחרי שלא היינו מבינים הדברים האלה על ידו, שהיה מחזירם לנו וקבלה זו היא בשבועה חמורה בשי"ת ע"ד מורנו הרב כמהר"ר חיים ג"י הנז' והמשך קבלה זו היא מהיום ועד עשרה שנים רצופין והיה זה יום ב' כ"ה למנחם השל"ה ליצירה פה צפת תוב"ב והכל שריר וברור וקיים. (עשר חתימות).

II ספר הצורף של ר' יהושע השיל צורף

«ספר הצורף» למקובל ~~האר"י~~ ר' יהושע השיל צורף וההשפעה אשר השפיע הספר הזה על תורת החסידות, בפרט על הבעש"ט ועל המגיד הגדול ר' דוב בער ממז'יריטש, זקוקים עדיין לחקירה. ספר רב-כמות זה לא זכה כידוע, להתגלות לאור עולם, ואפילו גוף כתב היד סמוי היה מעין החוקרים כל הימים. לא מזמן מצאנו בין ה"כתבים הקדושים" ב"חצר" הצדיק בסטולין העתק כתב-היד של הספר הזה. מתוך ההקדמות של מעתיקי כתב-היד אנו למדים, כי גוף כתב-היד נמצא בידי של הבעש"ט וההעתקות הימנו היו בידי תלמידיו של המגיד ממז'יריטש, ר' יהושע הלוי מדינאוויץ והצדיק ר' נחום מטשרנוביל וצאצאיו, וכן גם בידי הצדיק ר' אהרן השני מקארלין, היינו ההעתקה שנמצאה בסטולין.

ספר הצורף מלא סודות קבלה והבעש"ט אמר עליו, שעל-ידו יוכל לבנות עולמות. ומשום שהיה יקר בעיניו, לא מסרו לשום אדם אלא לתלמידיו בלבד, והגדול שבהם, ר' דוב בער ממז'יריטש, העתיק מספר הצורף פרקים שלמים בספרו «ליקוטי אמרים» והוסיף עליהם משלו ברוח תורתו. בעקבות ר' דוב בער ממז'יריטש

(*) מתוך התדפיס מ"ציון" שנה ה' ספר ביגד

הלכו שאר ראשי הבעש"טנים, ומכאן נשתלשלה תורת הבעש"ט החדשה על מנהגיה וגינוניה, כגון דביקות, התלהבות, הרחקת העצבות, הזמירות והריקודים. לצערנו לא עלה בידנו להוציא את הספר לאור עולם, כי נמצא סגור ומסוגר במחשכים במרתף, אחרי כל הגלגולים שעברו על כתב־היד, שהיה בשעתו ברשותו של הבעש"ט והגיע עד לבית גנזיו של הצדיק ר' אהרן השני מקארלין. כתב־יד של מקובל "ונביא" ~~הוא~~ בין הכתבים הקדושים של צדיקי החסידים!

~~נחמן שבתפשי שבתפשי בתלמוד בבלי (1666—1691), ואילן בסוף ימיו וזר~~

~~הגדול ונחמן אהרן חתני הבעש"ט ותלמידיו רמון מצא, תוכן אכלו וקליפתו ודקו~~

העתק מגוף ספר הצורף

"ששים (ששים בכאן החילותי לכתב אחר י"ב שנה מן דו"ר ודו"ר ואחר י"ב ימים עיני דילי מן יום ה' בז' ניסן תל"ד עד יום ב' ח' אייר תל"ד כידוע לי יה"ר שיחשוב קב"ה י"ב ימים לי"ב שנה שלמתא של וו" שנה להשלים וו" מדה של קב"ה בשחרית עם וו" מדה של קב"ה דערבית שכל וו" דא סוד דור ודור ששים ושש שיתעורר קב"ה בעלמא לאות וו" של וזכרתי את בריתי יעקב כידוע לי וביום ח' אייר ה"ל החילותי לכתוב... (ודוק).

רסד

ע"ב ישועתך... בכור יהושע העשיל בכור שור שנולד ביום ו' וו" ימים לחדש אייר שנת שצ"ג לפ"ק.

ווי מכתב מאת הצדיק ר' אשר הראשון מסטולין אל ר' יוסף מפינסק.

אהובי ר' יוסף. הגה שמעתי ותרגו בטני שזה האיש אמר לאנשיו שיביאו לו ראש מחסיד. הגם שאין זה כל חדש אצלי עכ"ז אם לא יהי באפשרי לתווך השלום כאשר דיברנו תחלקו עצמכם באגודה אחת ויתפרדו כל פועלי אוון. נא ונא מזהיר אני אתכם בכל ישונה וזממו אל תפק ופיק ברפים כושלות תחזק ותאמץ ידיים רפות וה' יחזק אתכם בחיזוק אמונה, ואמת יש לו רגלים וקיום לעד. ולא תדאג ולא תפחד ולא תעצב וה' הטוב בעיניו יעשה שלום כי לא עשינו המלחמה רק בה'.

מנאי אוהבך ומזכיר אתכם לטוב.

הק' אשר מסטאלין

פ"ש לכולם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח.

במכתב זה אנו שומעים הד הרדיפות שרדפו את החסידים במבצר הרבנות בפינסק, ויש לו למכתב ערך היסטורי מפני שבו יעוצה העצה לחסידים בפינסק בפעם הראשונה בכתב ידו של הצדיק, להיבדל מתוך הקהילה הכללית וליצור קהילה בפני עצמם. הוראה זו נתגשמה במהרה, שכן אנו קוראים בתלונה שהגיש הרב הפינסקאי, רודף החסידים הידוע, ר' אביגדור, בראשית שנת 1800 לקיסר פאול הראשון לאמר:

"לפי פקודת הוד מלכותו צריכים להיות בכל עיר ועיר שבה יהודים יושבים רבנים בני תורה השופטים את ישראל תורה ודת. אולם בני כת זו (החסידים) לא אבו שמוע לדבר המלך ויבחרו להם רבנים משלהם שלא קראו ולא שגו מימיהם, ולראש בחרו להם בהרשל קולודנר רק משום שהוא ובני ביתו שייכים לכת הזאת."

הרצון להיבדל מתוך הקהילה וליצור קהילה עצמאית-חסידית, בהתאם להוראת הצדיק, היה חזק אצל החסידים עד כי הממשלה הרוסית הביעה את דעתה בנידון זה וקבעה דין-מלכות לאמר:

„אם באחת הערים יגיע לידי מחלוקת עד כדי כך, שהצד האחד ימאן להתפלל עם הצד השני בבית-כנסת אחד, הרשות בידו (של הצד המתבדל) לבנות לו בית-תפילה משלו ולבחור לעצמו רבנים משלו. אולם קהילה אחת תהיה לשניהם“.

ר' אשר אינו מפרש בשם האיש שאמר לאנשיו להביא לו ראש של חסיד, כדרכו תמיד במכתביו הנוגעים למחלוקת להימנע מלפרש בשמות, אך אין ספק שזה האיש הוא הרב ר' אביגדור אב"ד בפניסק והגליל. הרב הזה ופעולתו הם שגרמו לשינוי המקום של בית צדיקי קארלין מקארלין לסטולין. כי בשוב הצדיק ר' אשר הראשון, מחבר המכתב הנ"ל, מגלותו מלודמיר (אשר לשם גלה יחד עם רבו ר' שלמה מקארלין בשנת 1784) וזליכוב אל מולדתו, פוליסיה, לא העזי לשוב אל עיר אביו קארלין הסמוכה לפניסק, מקום מושבו של ר' אביגדור, אלא איווה לו למושב את העיירה סטולין. מאז היתה החסידות הקארלינית לסטולינית וחסידיו קארלין נקראים מאז גם בשם „חסידים סטולין“.

בכתב האשמה הנ"ל של ר' אביגדור אנו קוראים כי סטולין היתה אחת משלוש העיירות שלא נתנו לו להרב ר' אביגדור להיכנס, בבואו לבקר בהן בתוקף סמכותו כרב הגליל. כבוד הצדיק ר' אשר השוכן בתוכה הוא אשר אסר על „זה האיש“, ר' אביגדור, את הכניסה לסטולין. בכתב תלונתו הנ"ל שנכתב בשנת 1800, מספר ר' אביגדור כיצד דחו אותו חסידיו קארלין אחר כך גם מכסא הרבנות בפניסק (1795).

vi. מכתב מאת הצדיק ר' משה ליב מסוסוב (משנת 1796) שנת תקנ"ו לפ"ק לכבוד הכהנים והלוויים והישראלים הרבנים היראים ושלמים כל חד לפום מעלתו. אנכי באתי כמשיב מפני הכבוד ומפני היראה. מי אנכי הקטן שבקטנים מעולם לא יראתי מפני אדון האדונים ואם לא חטאתי רק זאת שאני אומר מאה ברכות בכל יום בלא יראה ופחד אשר בעו"ה אני מכעיס להשי"ת בהוב"ש מאה פעמים בכל יום. אוי ואוי לנפשי מה שאני פוגם בכל יום בלא זאת ובלא זאת, אשר אם אין יראה אין כלום וזאת שפל כמוני טוב לסתום גרונו — אדם יראה לעינים ואלקים יראה ללבב צדיק ראשון בריבו וכו'. וכל הבולם עצמו מן המריבה וכו'. על זאת באתי לבקש להיות של"ו בעולם אשר אם אין של"ו אין כלום. גם ביצחק יקרא לך זרע כשר. ומה שאתם דואגים עבור שאר בשרי הרב המופלג בתורה וביראה משמה אלקים ואנשים מהר"ר פייביש אבד"ק לעזחווץ, השי"ת יהיה בעזרו לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוזה.

דברי השפל והנבזה משה יהודה ליב מבראד

סגנון המכתב אופיני לתכונותיו של הצדיק הזה, תלמידו של ר' שמואל מניקולשבורג שלא זכה בעם לפירסום הראוי לו. הוא היה בין המעולים שבצדיקים. השתלמות מוסרית, ענותנות, אהבת הבריות ואהבת השלום להלכה ולמעשה — מידות תרומיות נתגשמו באישיותו של הצדיק הזה בשלימות יתרה. אגדות רבות נפוצות בעם על מעשים נעלים של צדיק אחד מבלי לפרש שמו. המעשה בתינוק

הבוכה שנשאר לבדו בבית לפני כל נדרי והצדיק נכנס להרגיעו וליישנו, ויש אומרים גם הסיפור על י. ל. פרץ „אם לא למעלה מזה“ — מדברים בו.

עם חורבנה של סטולין ירדה גם שארית הגניזה לטמיון ונסתם מקור חשוב שעלול היה לזרוק אור על השפעת הקבלה השבתאית על תורת החסידות.

ד"ר זאב רבינוביץ

הניגון הקדוש

כשנפטר רב יעקב מבילוהוש, „הנעים זמירות“ של רבי ישראל, ה„ינוקא“ מסטולין זצוק”ל, ירדה עצבות על קהל עדת ישראל, פסקה רינה, שבת משוש. לימים נודמן הרבי מסטולין אל הרבי מקוידנוב לשמחת בר־מצוה, וכששמע שם את ה„קשר תפלין“ מפי המשורר הקוידנובי רב יעקב מטליחן — נקשרה נפשו בנפשו.

פתח הרבי מסטולין ואמר:

— הרבי מקוידנוב, כלי נאה נפל בחלקכם, וכיון שהכלי שלי נשבר, לא עליכם, אולי תעשו עמנו חסד ותשאלו לנו את שלכם עד עת מצוא?
ענה הרבי מקוידנוב ואמר:

— הרבי מסטולין, הרביתם לשאול. ואנו מה נעשה בלי ה„נעים זמירות“ שלנו? אך, כיון שבאתם בצל קורתנו, אין מסרבין לאושפיון קדישין. מל”ג בעומר עד אחרי הימים הנוראים ישכון רב יעקב במעון־קדשכם, וממחרת שמחת־תורה ועד ל”ג בעומר יעמוד על דוכנו אצלנו.
קיימו וקבלו.

ממחרת חג־הפסח היה רב יעקב מטליחן מתחיל מכין עצמו לדרך ובל”ג בעומר מגיע לסטולין. זו דרכו וזה מנהגו מימים־ימימה.
ובסטולין ב„חצר־הקודש הקצו לרב יעקב את הדיוטה דלתתא, המתקריא „זימליאנקה“, שם היה מתבודד ומתייחד עם נפשו וממשיך על עצמו את־ערוֹתא דלעילא ופסוקי־דזמרה.

ושלושה משוררים העמיד לו הרבי מסטולין ללמוד את ניגוניו, לשננם ולהשמיעם בצוֹתא בפני קהל עדת ישראל בבית־הכנסת הגדול. ניגון אחד לחג־השבועות: „יה אלי וגואלי, אתיצבה לקראתך“, וניגון שני לראש־השנה: „היום הרת עולם“.

והמשוררים הם: רב נטע בר’ אשר מבילוהוש, רב מיכל זינגר ור’ יצחק שמש — שלשה אברכים מפרחי החסידים, שקולם ערב ופרקם נאה.
וכך דרכם בקודש:

רב יעקב מתרוצץ בחדרו אנה ואנה, מפזז ומכרכר, מצפצף ומהגה, בחינת כל עצמותיו תאמרנה — יה אלי.

ובנוח עליו הרוח, יקרא לרב נטע בר’ אשר וישיר לפניו בית ראשון. ר’ יעקב ישיר בקול דממה דקה ור’ נטע יעננו בקול.

ובנוח עליו הרוח יקרא לר' מיכל זינגר וישיר לפניו בית שני. ר' יעקב ישיר בקול דממה דקה ור' מיכל יעננו בקול.

ובנוח עליו הרוח יקרא לר' יצחק שמש וישיר לפניו בית שלישי. ר' יעקב ישיר בקול דממה דקה ור' יצחק יעננו בקול.

אז יקרא ר' יעקב לשלושת מרעיו, לר' נטע ברב אשר, לר' מיכל ולר' יצחק ובצוותא ישירו את כל שלושת הבתים, וקול השירה בוקע ממעמקים ועולה למעלה. וכשהרבי שומע את קול השירה בצוותא, הוא יורד ממרומו וכנורו בידו, מצטרף אל הקבוצה הרוננת. הם מרננים והרבי מלווים בכנור, וחלל האויר מלא רנן וזמר, כל הנשמה תהלל יה.

זו דרכם בקודש מימים־ימימה. בניגון של "יה אלי" לחג־השבועות ו"היום הרת עולם" לימים נוראים — שני ניגונים לשנה. חדשים לרגלים.

בקיץ שנת תר"ס... צלחה הרוח על ר' יעקב ומ"הוד שבתוד" עד "מלכות שבמלכות" חיבר את שני הניגונים לחג־השבועות ולראש־השנה גם יחד: "אתיצבה" ו"היום הרת עולם". חיבר ותיקן, שנה ושילש, ר' יעקב שר ושלוש מרעיו בזמר מזמרים, והרבי מלווה אותם בכנור, וחלל חצר הקודש מלא שירה. כל הנשמה תהלל יה.

ובחג־השבועות נתכנסו ובאו מקרוב ומרחוק לבית־הכנסת הגדול לשמוע אל התפילה ואל הרינה, ברון יחד ר' יעקב ושלוש המשוררים את הניגון של "יה אלי וגואלי, אתיצבה לקראתך".

ה"רבי" יושב במסיבו ליד ארון־הקודש והפמליא שלו לשמאלו, ועיני כל המתפללים נשואות אל האלמימר שבתווך, אל ר' יעקב ומרעיו. הושלך הס בבית־הכנסת, והנה נשמע קולו של ה"רבי":

— ר' יעקב, ראה נא שלא תבלבל את היוצרות!

רחש של תמיהה עבר בין המתפללים, ולמרבה התמהון פתח ר' יעקב את תפילת "יה אלי" — ושלוש מרעיו חזרו־החזיקו אחריו — בניגון של "היום הרת עולם".

— נכשלת, ר' יעקב — קרא ה"רבי" ממושבו, אך קולו נבלע בהמית העדה הרוגשת, וספק הגיע, ספק לא הגיע לאזני ר' יעקב ומרעיו, שהמשיכו לשיר את ה"אתיצבה" המלכותי בנעימה חרדה של "היום הרת עולם".

עצבות ירדה על קהל עדת ישראל בביהכ"נ הגדול ויהי הדבר בעיניהם כאות מבשר רעה.

לא היו ימים מועטים ור' יעקב חלה את חליו והובל לבית־החולים שבמינסק. ורב יעקב ב"ר יששכר, זכר חסידים לברכה, שעשה אז לרגל עסקיו במינסק, נצטווה ע"י ה"רבי" לשים עין על החולה, לתמכו ולסעדו ולעשות את רצונו.

ור' יעקב בר' יששכר לא סר מעל החולה, תמכו וסעדו כידי־הנגידים הטובה עליו, אך ללא הועיל. מצבו של החולה הלך ורע מיום ליום, כחותיו עזבוהו, לא ביקש ולא שאל דבר, רק שפתיו נעות וקולו לא ישמע.

לפתע התאושש על ערש־הדוי, ובקול דממה דקה שר את ה"אתיצבה" בניגון הנכון, המלכותי. ויצאה נשמתו בקדושה ובטהרה.
 ובראש־השנה שרו בביהכ"נ הגדול בסטולין את "היום הרת עולם" בניגון המלכותי של "יה אלי וגואלי אתיצבה לקראתך" וכל עדת ישראל מתפללים ושרים בדחילו ורחימו.
 וקראו לניגון זה "הניגון הקדוש".

הובא לדפוס ע"י ה' יוחנן בן ישראל-בנימין ע"ה ב"ר יעקב מבילוהוש ז"ל, מפי ה' יהודה ב"ר נח קשטן ע"ה, ששמע מפי ר' יעקב ב"ר יששכר ז"ל.

י. בן־זכאי

פגישה במערת המכפלה

היה זה בחוה"מ פסח שנת תרפ"א. כמנהג המקום בכלל ובקרב חסידים אנ"ש בפרט, הלכתי עם אבי אל ה"רבי" זצוק"ל לקבל ממנו את ברכת־הפרידה.
 וה"רבי" אז חולה. עיניו כהו מראות, אך הילוכו ודמותו עודם אומרים כבוד והדר. הבחין ה"רבי" בחושו הדק שאבי הישיש דואג ומיצר, ואמר לו: — בנימין, רואה אני ללבך, אך למיחיש לא מיבעי. ברא כרעא דאבוהו וסופו של זרע־קודש לחזור לשרשו. זהו הסוד של "ונצר משרשינו יפרח". תנוח דעתך. נרגע ומנוחם נתן לי אבי את ברכתו: צאתך לשלום! נרעש ומעודד החזרתי לו ברכה: בואך לשלום! ואבי אז כבן תשעים ומעלה.

בגלל גזירת הפסקת־העליה בחודש מאי 1921 נדחתה עלייתי עד לסוף שנת תרפ"א. בראש־השנה תרפ"ב, בדרכי לטריאסט, ביקרתי לפי בקשת אבי אצל משפחת שלום'קה מקאמרנא, (חותנה של חוה'לה בת ה"רבי" שהתגוררה אז בווינה), ושם שמעתי שה"רבי" הובל להומבורג והוא חולה אנוש. בחול־המועד סוכות תרפ"ב הגעתי לחיפה וב"הפועל הצעיר" קראתי את הידיעה המעציבה על הסתלקותו של ה"רבי".

והעיר סטולין אבלה. פנה צדיק — פנה זיוה, פנה הודה. אבלה הרבנית ברכה־שיינדלי, אבלים עשרת הבנים והבנות, הם והנלוים עליהם, אבלים אנ"ש בכל אתר ואתר בפולין ובליטא, אבלים החסידים בערי־הקודש ירושלים, חברון, טבריה וצפת. ועל כולם שרוי באבל אבי הישיש, נאמן בית־אהרון ובית־ישראל. מתאבל על האי שופרא דבלי בארעא ודואג ומיצר על סוכת בית־אהרון הנופלת חו"ש, בשל פירוד־לבבות ומחלוקת על כתר הנשיאות.

ואמנם, היתה המחלוקת קשה ומרה ובית־אהרון נפלג לשנים: רב משה'לה המעורה במקום ומעורב עם הבריות מכל החוגים הושב על כסא־הנשיאות בסטולין, ורב אלימלך'קה הצנוע, שזה לא כבר חזר מבית חותנו בזלאטופול, הוכתר בקארלין. חזרה החסידות הקארלינית לאכסניה שלה.

ובסוף שנת תרפ"ד כשנכונה הנשיאות בידי הרבי אלימלך זצוק"ל, קם אבי הישיש, והוא אז כבן-מאה, ועלה לארץ לחוננה ולהסתופף בצל קדשה. ביום ה' בשבוע, בסוף חודש אלול תרפ"ד קבלתי מברק: מפליג באניה „קוסטנצה“, אבא. הייתי מופתע ונרגש. אטו מילתא זוטרתא? אב בן מאה מפליג ועולה לארץ הקודש! יצאתי לחיפה לקדם את פניו ולצערי לא מצאתיו שם. בלשכת העליה נודע לי שחיכה לי שלשה ימים וביום ה' בבוקר יצא לירושלים. ברוח נסערה חזרתי בבוקר השכם ביום ו', ואחר-הצהרים הגעתי עיף ויגע לירושלים. איה אמצאנו? לבי אמר לי שיש לבקשו בעיר העתיקה אצל אנ"ש, ורגלי הוליכוני לשם. התחלתי מכתת את רגלי מבית לבית והנה שוב מפח-נפש: בתי החסידים סגורים על מסגר. אני מתרוצץ מרחוב היהודים לרחוב חב"ד ואיני מוצא בבתי אנ"ש אף נפש חיה. מה פשר הדבר? האם שמעו החסידים את שופרו של משית ויצאו כולם, יחד עם האורח הישיש, להקביל את פניו? סוף סוף נודע לי, שמנהג הוא אצל חסידי-סטולין הותיקין לקבל את השבת, ערב ראש השנה, בעיר-האבות חברון, והם יוצאים בצוותא, אנשים, נשים וטף, מבעוד יום.

וחסיד ותיק שזכה לעלות מסטולין-קארלין לירושלים ובו ביום נזדמן לו ביקור מסודתי בעיר האבות — היחמיצנו? נתלווה אבי אל עדת החסידים ויצא אתם לחברון להסתופף בצל האבות הקדושים, אושפיוזין ב„אשל-אברהם“.

בינתיים רד היום, ואין להגיע לחברון לפני הדלקת הנרות. בדלית ברירה קיבלתי את השבת בירושלים, שבתי ולא נפשתי.

עם שחר יום א' יצאתי לחברון. באכסניה „אשל אברהם“ הוגד לי שהחסידים מתפללים שחרית במערת-המכפלה. כשהגעתי לשם מצאתי למעלה מ„מנין“ חסידים עטופי-טליתות עומדים על שבע המעלות המוליכות למערת-המכפלה ומתפללים בכוונה. וביניהם משכמו ומעלה גבוה, עטור זקן-שיבה, עומד אבא בקומה זקופה, משקפיו על מצחו, ספר תהילים בידו ושפתיו נעות.

כשקרבותי אליו לא הפסיק את תפילתו, אלא חיבקני, בירך ברכת „שהחיינו“ בשם ובמלכות והושיט לי את ספר-התהילים.

בשעה זו חזר זרע-קודש לשרשו ושפתי דובבות ברגש ובכוונה יתירה: „אשרי האיש... והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול. הללויה, הללו אל בקדשו, הללוהו בגבורותיו. כל הנשמה תהלל יה, הללויה“.

יוחנן בן-זכאי

סטולין המטרופולין

לא רבתי-עם — קטנה בשטח ומעוטת אוכלוסים היתה, אולם שרתי בעיירות היתה ושמה הטוב יצא הרחק מעבר לתחום פוליסיה, פולין וליטא. לא רק צדק ילין בה — צדק היה לן בכל עיירות ישראל בימים ההם — נשמה יתרה תלין בה. אבותינו הטהורים והתמימים היו נוהגים להעלות את זכר ירושלים על ראש שמחתם

ועתה נגזר עלינו להעלות את זכר חורבן הגולה, הקשה באכזריותו ואיום ונורא בממדיו מחורבן בית ראשון ובית שני גם יחד — שכן ארץ כי תחרב יקומו עזרא ונחמיה ויבנו את הריסותיה, ואילו ששת מיליוני נפש, אנשים, נשים וטף, כי יישמדו מתחת לרקיע — אין להם תמורה ואין להם תקומה לעולמים.

בימי קדם היינו עם ככל העמים בארץ קטנה ורב־ת־אנפין זו. קטנה היתה הארץ בשטחה ומגוונת באקלים שלה: יהודה, שומרון, עמק יזרעאל, עמק הירדן, גליל עליון וכו'. ולא רק באקלים פיזי, במשקעים אטמוספיריים שונים, — רבת־אנפין היתה במשקעים הרוחניים שלה: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. כל גליל וכל שבט היה מצוין במידה מסוימת — מי בחסד, מי בגבורה, מי בהוד ומי ביסוד, וכל היסודות האלה נתמזגו לכלל שלימות בירושלים קרתא דשופריא.

עם חורבן בית שני לאחר מלחמת גבורה נואשה עם רומי התקיפה נופץ פאר מלכות ישראל לרסיסים, ומכל תפארתה ומחמדיה לקחו גולי ישראל אתם רק רסיסי־רסיסים: רסיסי חסד, רסיסי גבורה ורסיסי תפארת; לקחו אותם למקומות גלותם ושם טיפחו אותם. ומקום שמידה זו או אחרת הכתה שורש גם באדמת נכר ונתגבשה לדמות מסוימת — למקום זה קרא העם בחושו ההיסטורי בשם ירושלים.

רבים היו מרכזים כאלה בכל המרטירולוגיה שלנו, ואחד מהם הוא חבל פוליסיה, ערש החסידות הקארלינית והציונות הוויצמנית.

בימי נעורינו קסמו לנו אורות אחרים — ההשכלה והתנועה הציונית — ונעלם מעינינו המאור שבחסידות, ויש שראינו בה שלא־בצדק תנועה נחשלת ומורדת־אור. לאמיתו של דבר היה בתנועה זו משום התנערות והתחדשות והכניסה הרבה אור ורוך, לב ונשמה לתוך חיינו השוממים.

אין להפליג בשבח גדולתם האישית של האדמו"רים והרביים, בפרט לעת כזאת. המסורת הישראלית אינה יודעת את פולחן האישיות, והאגדה מייחסת למשה את האימרה: "יִנְזְקוּ אֵלַי מֹשֶׁה וְאֵל תִּינָזֵק צִפּוֹרָן אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל." — כל עדת ישראל קדושים וטהורים הם בחייהם ולא־כל שכן במיתתם האיומה. יש רק לציין את האוירה המיוחדת ששררה בסטולין ושנאצלה ע"י מחוללי התנועה הזאת, חסידיה ותומכיה.

תארו לכם עיירה קטנה רחוקה ממרכזים, אשר לא מכרות בה, לא חרושת או תעשייה; נהר גדול לא יעבור בה ואנטי־קיסטור לא תפקדנה. — מה איפוא התנועה והתכונה הרבה ברחובותיה ובאכסניותיה בחג ובמועד? מה הם הקולות וההדים הבוקעים מכל בית בלילי שבת ובמוצאי? ידועה האגדה על בן־המלך שנחטף ובלה־טיכישוף נהפך לכלב ורק ב"שבת מלכתא" אין ללהטים שליטה עליו והוא חוזר להיות בן־מלך. וזהו סוד הנשמה היתרה בישראל בשבתות ובמועדים.

ואם כל אדם מישראל הוא בבחינת מלך ובן־מלך רק בפסח ובשבתות, הרי הרבי היה בימים ההם סמל המלכות בישראל כל ימות השנה. זו הדרת־הפנים, זו תפארת הליכות הבית, זו חצ־הקודש על בתי־התפילה שבה, על טרקליניה ועל פרוזדוריה ההומים מאדם, זה השולחן הערוך ב"שטיבל" לאורחים הרבים מקרוב ומרחוק, אלה הניגונים המתחדשים פעמים בשנה, ניגוני פסח וניגוני "ימים נוראים", אלה המנגנים והזמרים העממיים שלא שמעו מוסיקה מימיהם וכל עצמותם תאמרנה שירה — האין בזה מסוד ההוד שבמלכות, שסטולין זו היתה המטרופולין שלה ופלוטניצה ובליוזוב ה"צארסקויה סילו" שלה, והקולוניות שלה מפוליסיה, ווהלין, אוקראינה, פרנקפורט־דמיין עד לירושלים וטבריה הגיעו.

החסידות הקארלינית־סטולינית ציונית היתה על־פי דרכה, ועוד האדמו"ר ר' אשר בהר"ב

ר' אהרון הגדול פירסם קול קורא לאוסף כספים למען ארץ־ישראל, ובימים שלפני מלחמת העולם הראשונה היה קיים מגע אמיץ בין סטולין לירושלים. תלמיד חכם ואיש יקר מטבריה היה משמש מלמד לבני הינוקא בסטולין, וחסידיים מהארץ היו מבלים חדשים ושנים. מאידך היה הרבי מפריש אתו מסוים מן ה"מעמד" שהעלו החסידים ליישוב ארץ־ישראל ולבנין בתי־תפילה ובתי־מגורים לעדת החסידים בערי הקודש ירושלים, טבריה וצפת. יש למצוא סמוכין בין החסידות בחוץ־לארץ לבין התנועה הקיבוצית בארץ. האין ה"מה־טוב ומה־נעים שבת אחים גם יחד" של הקיבוץ המשך ה"בצוותא" של החסידות? האין כאן גלגולו של ניגון? האין חדר־האוכל בקבוצה גלגולו של "שולחן" הרבי? האין ה"סדר" של הרבי דוגמה ומופת ל"סדרים" המפוארים שנעשו למסורת בקבוצה? האין ה"הורה" גלגולו של הריקוד החסידי, של ה"הקפות" המסורתיות?

כל ההוד הזה וכל התפארת הזאת ואתם מליונים מאחינו ואחיותינו נמחו באכזריות חימה מספר החיים. אבותינו היו משלבים את זכר החורבן עם התקוה לגאולה, ואנו שזכינו לגאולה שומה עלינו לשלב את התקומה עם קיבוץ שארית הפליטה, לכנס את שברי הרסיסים שנופצו ולשוב לנטעם על אדמת המולדת המחודשת את נעוריה.

י. בן־זכאי

הכתר שנופץ

בכתרו של הינוקא ר' ישראל פרלוב זצ"ל היו משובצות עשר אבנים טובות — ששה בנים וארבע בנות, ולאיש־איש מהם חן משלו, זיו משלו, הוד משלו. כל־זמן שהכתר היה שלם, היה אור זרוע נאצל ממנו, שופע ומתמשך על כל החוסים בצלו מקרוב ומרחוק, ומשנופץ הכתר, נתפזרו האבנים הטובות וכל אחת מהן מקרן־הזוית שלה האירה באור־יקרות.

ואבן־החן היקרה ביותר נתגלגלה לרחוב היהודי שבוורשה הבירה, עיר המסחר והמרכולת, עיר העמל ויגיע־הכפיים, מקום שם המוני בני ישראל נאבקים על קיומם ועל ייחודם הלאומי.

ר' אהר'לי, בן תרשישים מסטולין־קרלין, איווה לו למושב עיר ואם בישראל, מקום שם יוכל לשמש כשליח ציבור וכשגריר לא מוכתר של יהודי פוליסיה המתדפקים על שערי הבירה ומבקשים את תיקונם — מי לפרנסה, מי לרפואה, מי לביטול גזירה ומי לעליה לארץ ישראל.

בוקר־בוקר היה יוצא לרחובות העיר, מכתת את רגליו ממוסד למוסד, מבעל־השפעה לבעל השפעה לבקש, להמליץ ולעורר למעשה נדיבות וחסד.

בורח מהכבוד, רודף שלום, צניעות וענוה, נמיכות־רוח ומסירות־נפש, חן וחסד, אור ורחמים לכל הנברא בצלם — זו דמותו ואלו מידותיו של ר' אהר'לי זו דמותה ואלו מדותיה גם של רעייתו הענוגה פייגה־לי, בת הרבי מגרודזיסק.

אהר'לי ופייגה־לי הקדושים והתמימים. ערירים התהלכו בחייהם ועל המוני בית־ישראל הערו את כל חום לבם, אהבתם ומסירות נפשם, והם עצמם מסתפקים במועט ומדירים עצמם הנאה מתענוגות העולם הזה.

ללא ברק והדר, ללא פמליא של כבוד ושלא על־מנת לקבל פרס מקופת הקהילה רקמו את חייהם, צנועי הגות ועלילה, ממעטי דברים ומרבי תפארת. וכשבאה

עת צרה לישראל בחרו להיות עמם בצרה ולשתות יחד אתם את קובעת התרעלה עד תומה. בסוף ח' אלול תש"ב סיכן את נפשו ידיד ומוקיר רבנן, אחד היחידים השרידים שזכה להישאר בחיים והנמצא אתנו בארץ, בא אליו לביתו והציע לו ולאנשי ביתו לעבור למקום סתר יותר בטוח. הם סירבו להיפרד מעל אנשי שלומם ויומים קודם ראש השנה תש"ג הובלו בנתיב היסורים לטרבלינקה.

יזכרו לטובה ולברכה האחים יעקב ויוסף טנצמן ע"ה שנחלו מאביהם החסיד ר' יששכר ב"ר אשר טנצמן ומאבי אמם ר' אבר מקורוטיץ ז"ל, מעמודי התווך של "בית ישראל", את מידותיהם התרומיות, ושאהבה, הערצה ומסירות לבלי-גבול לבית הרבי היתה טבועה בלבם בימי טובה ובימי רעה.

לפני בוא השואה נפרדו דרכיהם והם עוד זכו לעלות עם משפחותיהם לארץ, לחיות בה, להמשיך בה את המסורת המפוארת של סטולין-וורשה, — הבכור ר' יעקב כראש "שומרי שבת" בתחום מושבו בירושלים והצעיר ר' יוסף, איש עממי, מעורב עם הבריות שנהג לערוך מסיבות-חג בביתו בתל-אביב ושיווה להן צביון חסידי, והיה מיוזמי הרעיון של הנצחת גיגוני סטולין וקרלין — שניהם הלכו לעולמם בדמי ימיהם.

י. בן-זכאי

ימיו האחרונים של ה"רבי" משה פרלוב

דמות נאצלת, אישיות מכובדת, בראוריין, בעל מעשים טובים, אוהב ישראל בכל נפשו ומאודו, מעורב עם הבריות וידיד לכל החוגים, אוהד רעיון התחיה ושואף לחיות בארץ האבות, עסקן וגומל חסד, אדם שהתמזגו בו רוב המידות הטובות של יהודי ושל אדם בכלל, — כזה היה ה"רבי" בה"ר ישראל מסטולין, ר' משה פרלוב שנקרא בפי החסידים ובני העיירה ר' משה'לה.

כמה תכונות ירש ר' משה'לה מאביו ה"רבי" ישראל פרלוב ונוסף עליהן היה טוב-לב ופשטני. לא רק חסידים העריצו את ר' משה'לה, אלא כל בן סטולין ללא הבדל השקפה או זרם, וכן כל יודעיו ומכיריו. גם לא-יהודים (רוסים ופולנים) כיבדו את ה"רבי" של היהודים כערכו והממשלה הפולנית העניקה לו אות הצטיינות על פעולותיו הציבוריות הרבות בעיירתו סטולין. פעמיים ביקר ר' משה'לה בארץ-ישראל, בפעם הראשונה בסתיו שנת 1933 (בשובו מביקורו בפרנקפורט על קבר אביו ר' ישראל פרלוב) ובפעם השניה בשנת 1938, זמן-מה לפני פרוץ מלחמת-העולם השנייה.

רשמיו מהארץ היו חזקים. הוא חיפש ומצא את החיוב שבבנין הארץ ולבו שמח לכל חידוש, יצירה ותוספת במפעל גאולת הארץ ובנינה. כמה מחלוצי סטולין ששוחחו אתו וערכו אתו ביקורים וטיולים התגאו אח"כ ברבם, שכן ראו בו "רבי ציוני" אהוב.

ר' משה'לה שבע דאגות רבות מאז נפטר ר' ישראל אביו, אך מאז חזרו הרוסים בשנת 1939 לשלוט בחבל סטולין וסביבתה סבל יסורים שאין לתארם. כותבת הטורים האלה היתה נכנסת ויוצאת בבית ה"רבי" בתקופה ההיא וברצונה

לספר כאן משהו על חייו של ה"רבי" וסבלותיו משנת 1939 עד חיסולה של קהילת סטולין בשנת 1942.

קשים היו חבלי הסתגלותו של ה"רבי" לשלטון הסובייטי החדש, שהפך את סדרי החיים של רוב היהודים, ראה בו, ב"רבי", אדם בלתי פרודוקטיבי, נושא כהונה דתית, שריד התקופה שחלפה ונדחקה מבמת החיים, וכו'. אנשי השלטון הרחיקו את ה"רבי" מביתו והוא עבר לגור בדירה מצומצמת זרה, הטילו עליו מסים כבדים מנשוא, וכל השתדלות לטובתו מצדדים שונים לא הועילה. הרבי התעצב והצטער. כל זאת השפיע על מצב רוחו ועל מבנה גופו שרזה תוך חדשים מספר. לא אחת שוטט ה"רבי" ברחובות העיירה יחיד, שקוע במחשבות ובדאגות. רבים מבני העיירה השתתפו בצערו של ה"רבי" וכאבו את כאבו, נוסף לכאבם הפרטי. כך עברו כמה חדשים וה"רבי" התחיל להסתגל למצב הדברים ולאט-לאט השלים עם הגורל.

והנה חל מפנה לרעה בבית ה"רבי" עם כניסת הגרמנים לעיירה. ה"רבי" וכל היהודים ידעו שפלישתם של הנאצים מבשרת רעות, אם כי לא תיארו לעצמם את הקץ הטראגי הצפוי להם. חוסר-עבודה וחוסר פרנסה גרמו לרעב ממש בסטולין והדבר הורגש בבית ה"רבי" משה'לה. פליטים רבים נהרו לסטולין מהסביבה וממרחקים, ביניהם כאלף אלמנות עם ילדיהן, רעבות, ערומות למחצה וחסרות כל, שנשארו לפליטה מהטבח בדויד-הורודוק הסמוכה ודרושה היתה עזרה וסעד לאומללים שהתהלכו כצללים. ואף שהמצב בסטולין כבר היה קשה אז, נרתם ה"רבי" משה'לה בעול הדאגה של הצלת הנפשות האלה. הוא לא נח ולא שקט, פעל והפעיל וסייע להקמת בתי-תמחוי לכלכלה מינימלית של הרעבים וגם נתן יד לאיסוף בגדים וכל עזרה אחרת שניתן לבצעה.

האדמו"ר ר' משה פרלוב זצ"ל

ומשנכלאו יהודי סטולין ב"גטו" וה"רבי" משה'לה בתוך קהל עדתו מתענה ונושא בעווי אחיו, אינו פוסק לדאוג לחלשים, לרעבים ולנצרכים. המצב החמיר והלך מיום ליום עד שרבים הסתפקו בפת-לחם חרבה וצלחת מרק.

וה"רבי" מתהלך בין ההמון בגיטו, מנחם את הכושלים, מחזק את המחזיקים מעמד ומעודדם, וכך היה אומר: "אל יאוש, עובר עלינו נחשול מים זידונים, הוא לא יסחפנו. הן לא אחת עמדה קהילת סטולין בסכנות רציניות ויצאה בשלום, כן גם הפעם ניושע בתשועת ישראל וה' יצילנו מידי הנוגשים והרוצחים, חיזוק יהודים וביטחו בה', נצח ישראל לא ישקר". ואמנם דברי ה"רבי" עודדו במקצת את הלבבות ועוררו תקווה לימים טובים יותר.

ה"רבי" משה'לה בעצמו האמין וקיווה שבסטולין לא תגע הרעה ויהודיה ישארו בחיים. הוא חזר ודיבר על כך עד היום האחרון. כשבועיים לפני האסון, כשהגיעו ידיעות ברורות על הטבח בקהילות הסמוכות וכולנו ראינו את האש האוכלת המתקרבת לעיירתנו, הוסיף ה"רבי" להאמין בנס, שאלינו לא תגיע.

בימים ההם הגיעו ידיעות מקוטעות על מפלות הגרמנים בפנים רוסיה ליד ויאזמה ומוסקבה. ערב אחד מצאתי את ר' משה'לה בחברת יהודים אחדים כשהוא מסביר ומוכיח שהתחילה התפוררות הנאצים וקיצם קרוב, ובסיום דבריו הפליט מתוך אמונה מלאה: "יהודים, עוד נזכה למפלת עמלק ולישועה קרובה!"

בפעם האחרונה ראיתי את ה"רבי" ואת בני משפחתו באישון הליל, יום לפני השואה הגדולה. לעולם לא אשכח את הערב ההוא. בגיטו שררה חשכה איומה. משמרות של ס.ס. ושוטרים אוקראינים הועמדו סביב הגיטו ולא היה מנוס. יהודים באלפיהם התרוצצו כמטורפים, כעכברים בתוך מלכודת. מצד חלק העיר שמחוץ לגיטו נשמעו יריות רבות. הלב נמוג והכל הרגישו שהרגע האחרון מתקרב. בכיות ויללות פילחו את חלל הגיטו והתמונה היתה איומה מעבר לכל דמיון... מלאך המות פרש את כנפיו על קהילת סטולין...

נמצאו יהודים שניסו להתחבא במקומות סתר וביניהם גם בני משפחתי. ולפני שעלינו למחבואנו בסוכה ע"י ביתנו סרנו (אני ובעלי) לבית ה"רבי". השעה היתה אחרי חצות. בבית ה"רבי" שררה חשכה. בחדר הכניסה מצאנו את הרבנית וכלתה פרלה וקול-בכי קורע לבבות נישא בתוך החדר. עמדנו רגעים מספר ונכנסנו בפתח הפתוח לחדר ה"רבי". שם הבחנו בחשכת הליל צללי אנשים ליד שולחן והם עטופים טליתות ומתנועעים בקצב. בקושי הכרתי ביניהם את ה"רבי" משה'לה ואת בנו בכורו נחום-שלמה. עמדנו כמאובנים ואבן כבדה לחצה על הלב. והנה ניגש ה"רבי" אל עמוד-התפילה ולחשו הגיע לאזנינו. (בעלי קלט כמה ביטויים והסביר לי אח"כ שהיו אלה דברי וידוי). לפתע הרים ה"רבי" את שתי ידיו למעלה וקרא בהתרגשות רבה: "אבינו מלכנו, חמול עלינו ועל טפינו" ופרץ בבכי מר. את יתר בני הרבי, אהרון ודוד ובתו חיה, לא ראינו.

ההרגיש ה"רבי" בנוכחותנו אם לא, לא ידענו. המומים ונסערים עד עומק הנשמה עזבו את בית ה"רבי" אחרי אחת בלילה. קשה היתה הפרידה האילמת ולא ידענו מה צפוי לכולנו בשעות הקרובות.

בבוקר של ערב ראש-השנה תש"ג, כשרוכזו כל יהודי סטולין בכיכר השוק להובלה לטבח, ואנו הצצנו דרך סדק ממקום מחבואנו במחזה האיום, לא ראינו שם את ה"רבי" ובני משפחתו. גם אחרי כן, כשהובלו להורג יום-יום יהודים שהסתתרו ונתפסו, לא הבחינה עינינו ב"רבי". אולם יום אחד עברה בקרבתנו בהמולה עגלה שבה ישבו בין ערמת הרוגים שלושה יהודים פרועי-שער ואחד מהם נראה לנו דומה ל"רבי".

כשבקרתי בסטולין בשנת 1945, שאלתי את הגויים המקומיים לגורל ה"רבי" והם, וכן השוטרים האוקראינים שנוכחו ביום המר בכיכר השוק, אמרו לי שלא ראו את ה"רבי" בין הקדושים. אחדים מהם מסרו גירסה, שלפיה הסתתרו ה"רבי" ואחיו ר' אשר'קה וכן גיסם ר' יעקב'לה עם משפחותיהם בבית-המרחץ שבחצר ה"רבי". שלושה ימים אחרי הטבח פרצה שם דליקה וכולם נשרפו חיים. הלך הרועה הנאמן בעקבות צאן מרעיתו: הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.

בתיה קמפניטסקי—ליברמן

האדמו"ר ר' אברהם אלימלך פרלוב

זכתה שושלת „בית־אהרן” ו„בית־ישראל” לכונן בארץ־ישראל קהילות חשובות של חסידים ואנשי מעשה, גדולות בכמות ובאיכות, ולקיים מגע אמיץ אתן. חיבה יתרה נודעת מצד האדמו"רים לחסידי א"י שבאו מדי שנה בשנה להסתופף בצל קדשם, ור' אהרן השני, סבא קדישא, נהג להושיבם לימינו. עלית החסידים הביאה לידי התנחלות בערי הקודש ירושלים, טבריה וצפת, וכשבית האדמו"ר מנדל מויטבסק בטבריה קם לקנין על שם השושלת, נערך משתה ברוב עם, עם כליזמר על שזכתה לנחלה באה"ק. אהבת ישראל — עם סגולה וחיבת הארץ היו מתכונות היסוד של השושלת, ורבנו אברהם־אלימלך ב"ר ישראל האדמו"ר של קארלין הגביר. ארבע פעמים זכה לבקר בארץ. בביקורו האחרון בקיץ תרצ"ט תכנן את דבר התנחלותו בארץ בראש מושב חסידים. הוא חיזק את רוח חסידיו בארץ, בעיקר בקרב האברכים וייסד בירושלים ישיבה גדולה, היא „ישיבת קארלין”. חסידיו ומקורביו של ר' אברהם־אלימלך שזכו להסתופף בצלו העריצוהו מאד. תוגה חרישית היתה נסוכה על פניו האצילים כאילו הרגיש בשואה המתרחשת. בסוף ח' אוגוסט 1939 ערב פרוץ המלחמה, נאלץ להפסיק בקורו בארץ וחזר לביתו ולעדוֹתו בקארלין להיות עמם בצרה. הוא שתה מכוס התרעלה עם כל הקהילה הק' ונפל שדוד בביתו ביום י"א מרחשון תש"ג. אשתו, בתו היחידה ושני בניו הובלו לטבח. עם אחרון האדמו"רים מקארלין הקיץ הקץ על תקופה מזהירה שארכה למעלה מ־200 שנה. מרדכי בונים

ממשיך השושלת

ניצחו ערלים אראלים, ומכל שושלת „בית־ישראל” הענפה והמסועפת נשארו בחיים רק בן־הזקונים של הינוקא, הרבי ר' יוחנן מלוצק, בתו צפורה ונכדת ה„ינוקא” בתה של חוה'לי. כולם מתגוררים כיום בארצות הברית.

שלא כאחיו הגדולים ממנו — ר' אשר בסטולין, ר' אהר'לי בוורשה ור' אלימלך בקרלין — לא רצה ר' יוחנן להפקיד את גורלו ואת גורל בני ביתו בידי ה„שב ואל תעשה”. הוא העדיף את ה„קום ועשה”. ויחד עם אשתו ושתי בנותיו עזב את עירו לוצק ויצא ליערות אל הפרטיונים שהלכו לקראת המות בראש מורם ובזרוע נטויה. מהיערות גלה עם משפחתו לרוסיה התיכונה ושם מתו עליו אשתו ובתו הבכירה.

עם הריפטריאציה הפולנית הגיע עם בתו צפורה למחנה הפליטים פילדפינג שבגרמניה, בדרכם לארץ־ישראל.

בארץ בחר לו למושב דווקא את חיפה, הרחק מירושלים המפולגת בקנאות של „נטורי קרתא” ומתלאביב המפורדת ומסוכסכת לכתות: סטולין, קרלין ולוצק. האדמו"ר הראשון שבחר לו למטרופולין את בירת העמק והצפון.

והימים בארץ ערב מלחמת השיחרור.

עפ"י בקשתם הנמרצת של חסידי סטולין באמריקה, שלאחר פטירתו של ר' יעקב ז"ל נשארו כצאן בלי רועה, יצא הרבי עם בתו לאמריקה. שם ייסד בברוקלין, בבית אחיו ר' יעקב ז"ל, ישיבה על שם אביו זצ"ל „בית ישראל” ומגמתו לנטוע באוירה של אמריקה נטעי „בית־אהרן” ו„בית־ישראל”.

ויצא חוטר מגזע „בית־ישראל” ונצר משרשיו יפרח.

מנה, מנה, דודי רב' אהר'לי,
חלל אחר חלל לי עד אין סוף.
הראה, הראה, דודי רב' אהר'לי,
איה קבור פה כל בחור וטוב.
כל מקדש, דודי רב' אהר'לי,
שם נצח ישראל כצ'רניקוב.
(הוי, דור על דור הולך לאבדון,
ולא נמצאה הדרך אל ציון).

והילדים, דודי רב' אהר'לי,
צאן-קדושים וזכים אים, הגדו!
הנרצחים על ערש חלומם,
ותכריכים אין לגופם המת.
המחשכים בטרם אור יומם,
הנשרפים חיים בידי הזר.
הילדים אים? ואמותם?
עלפות אנסו לבשת במותם.

הזה הרחוב, דודי רב' אהר'לי,
בו גרו התשעים והשלש,
אשר בחרו — הדר העלמות! —
בידי עצמן במות הקדוש,
בבוא הצר, הס"ם על אדמות,
לקלצסיו את גופיהן לדרוש.
יונים צפות, כליל מראן לבן.
יונה, יונה הומה לגשמתן.

הפה ישב, דודי רב' אהר'לי,
שאכנו הקדוש על הגמרא,
בצאת הקול, בפעם יום בהיר,
צדת אל חי לחרב פי הגרה,
והוא הפסיק ממשנתו, החור,
ועל רגליו קם פתע וקרא:
„אם יהודים מתים, איך עוד נחיה?”
ונשמתו יצאה ברגע זה.

ערב טוב, דודי רב' אהר'לי,
בן מרשישים מסטולין, מקרלין.
נבנסתי פה, דודי רב' אהר'לי,
בגטו נרשה צין קהזין.
והדודה?... דודי רב' אהר'לי,
אינך צריך לומר, אני מבין.
חשבת רב, פן נשכחה בצד
בבכל ימיה, איך ישבה בדר...

נהלני נא, דודי רב' אהר'לי,
אל אלה שאהבתי ואינם.
הראם נא לי, במאור פנים שלך,
בטרם הגולל לצד נסתם.
הן אם יישנו וינעלם צלך,
לא עוד נוכל הפרצ מנוחתם.
כי מי יזכר מתינו מעולם,
טבוחי כל דור, הדמע והדם.

מה רב הדמי, דודי רב' אהר'לי,
האם דא נפש נשארה אחת?
הן נוי"ן רבוא, ולמעלה מי יספר,
בפשות זאת הקהלה קדושה, מלבד
גולי נכר ונקבצי מגור —
האם כלם כבר השוחט שחט?
אמה מחריש, אכן, נעבר מזה.
לי די הרעד על שפתך אראה.

נרא אני, דודי רב' אהר'לי,
לשאל שמות, שפה יקרו ללב,
הנלכבים, המצניעים אורם,
בגן נעול פה אביכם ללב,
שרי תורה ומקדישי בוראם,
כשרי צמל ואבירי הכאב.
מנה כלם, אל תכסה דבר,
מודע לי מנת, ולבבי אכזר.

ואי העץ, דודי רב' אהר'לי.
 אחינו מאנ"ש עליו נתלה?
 אשר בשבי, בכידוני רובים,
 עד דם הנה — ושר על הגאולה;
 אשר רקד, בצרב המכאובים,
 שביחודי להפלא זכה,
 וברקודו תלוהו לעין כל,
 אך עוד רגליו יוצאות פה במחול.

והפסים, דודי רב' אהר'לי,
 פסי-רכבת אל הממרטים
 מדם חדש, צדין הוא שותת —
 הפה עברו קרונות המומתים?
 הפה הובלו אחינו למוקד?
 הפה חנקו טרופים ומצמתיים?
 חכה מצט! נתקלתי בגויה,
 לא לי, דודי, לא לי היא הבכיה.

ועוד הגד, דודי רב' אהר'לי,
 האם רבות צינף חזמה אותם?
 אותם טמאים, בשמם לא אנדחם,
 רוצחים קרים, ערוה בלבוחם,
 האם ילדה אותם? הדמות להם
 כדמות אדם, ליקר הנקום חותם?
 ואיך יכלף האויר לנשם,
 אם בלושם אלחווהו כל היום?

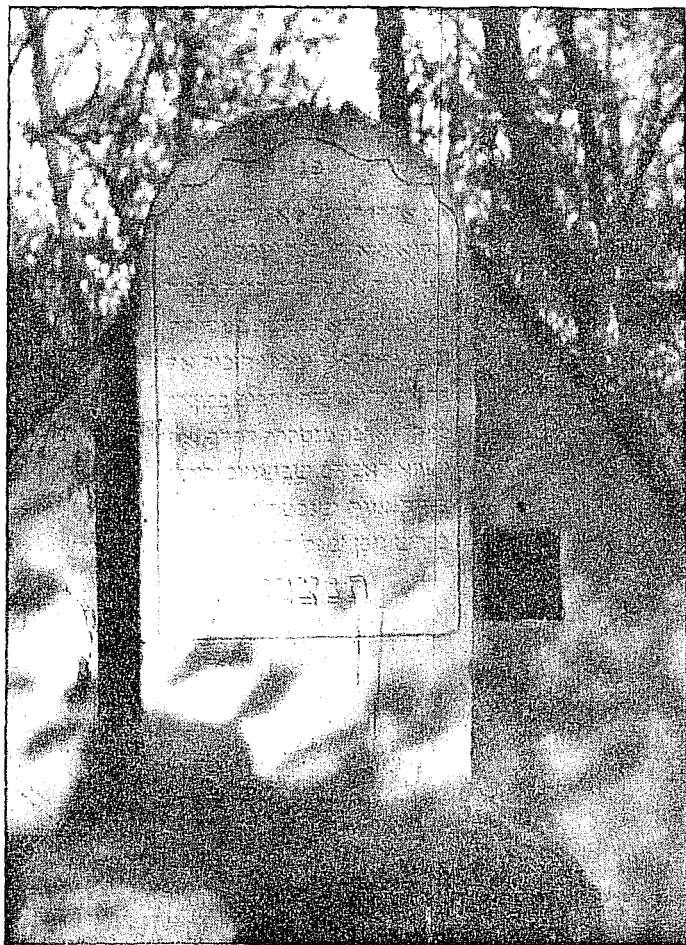
ולך אצמין, דודי רב' אהר'לי,
 אם לי תאמר, כי יש עוד יום נקם,
 אף כי כה זר ומר וכה מדחים
 לשמע זאת מפיה המשלם.
 הן חן וחסד, אור ורחמים
 נשאת בלבבך לכל אדם,
 אך איך ישא ציניו צד-עולמים —
 אם יכסו גם אלה הדמים?

ומה מיום, דודי רב' אהר'לי,
 החסדך גם למתים נשמר?
 הגם צתה, בצמק רפאים,
 להצלת נפשם תפשט צואר?
 כששותף, בעוד הם בחיים,
 בימי אחרית, בכבוד ככר יד הצר.
 בארח פלא — לי ספר פליט —
 אותך בלבד המנות לא המית.

מאז, אהה, דודי רב' אהר'לי,
 הספיק דם רב לויסלה ככר לזוב.
 ליד "הקליוז", מבצר אהבתך,
 שועת בו בנפש ובגוף,
 נפל הגג, כסה כל צדתך,
 ארון-הקדש עד תמו שרוף.
 ההולכתני הנה כל הצת,
 ממני פה לנצח הפרד?

צמד, צמד, דודי רב' אהר'לי,
 צדיך דא אבוש ואתודה,
 כי עוד נאמין, ולו יכבד מאד,
 באור יומם וכבשם פי יבנה,
 כי עוד יקום מדם ומדמעות
 עולם חדש על הישימון הנה.
 צדיך לא אבוש, אך מפניהם...
 הנה אתה מליץ ישרי להם.

קרב אתה, דודי רב' אהר'לי,
 בשמנו אל כל קבר וכל גל,
 מסר אתה, דודי רב' אהר'לי,
 זכרם על אדמתנו כי נגאל.
 דבר אתה, דודי רב' אהר'לי, —
 שתאם נדמייתי ולבי חלל...
 ותחזינה ציינכם בלט,
 בקום צמנו מקברו לעד.

מצבת־הזכרון לרבי אהרן הגדול מקארלין

דפוס א. סטרוד ובניו תל־אביב